

Torsdagen den
12 februari 1976

Torsdagen den 12 februari

Kl. 14.00

*Om tillståndsvånget
för gatumusice-
rande*

§ 1 Justerades protokollen för den 4 innevarande månad.

§ 2 Om tillståndsvånget för gatumusicerande

Herr kommunministern GUSTAFSSON erhöll ordet för att besvara fröken *Eliassons* (c) den 3 februari anmälda fråga, 1975/76:209, och anförde:

Herr talman! Fröken Eliasson har frågat mig när något resultat kan väntas av det översynsarbete riksdagen har begärt i syfte att lätta på tillståndsvånget för gatumusicerande.

Musikutövning i avsikt att samla publik är enligt allmänna ordningsstadgan att anse som offentlig tillställning. Detta innebär att det behövs tillstånd av polismyndighet för sådan musikutövning på allmän plats.

Den nya regeringsformens regler om normgivningsmakten medför att en genomgripande översyn måste ske av allmänna ordningsstadgan i formellt avseende. Avsikten är att i detta sammanhang även göra den översyn av bestämmelserna om tillståndsvånget för gatumusicerande som riksdagen har begärt. Som framhölls i det betänkande av civilutskottet som låg till grund för riksdagens skrivelse i ämnet är emellertid regelområdet komplicerat. Det är därför inte möjligt att nu ange när resultatet av översynen kan föreligga.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunministern för det i sak positiva svaret på min fråga. Det skall således bli en översyn.

I en centermotion 1975 tog jag och ett par medmotionärer upp frågan om att vi i vårt land har bestämmelser som säger att musik på gator och torg inte får förekomma utan tillstånd från polismyndighet. Det är bestämmelser som är otidsenliga, och många människor förvänas över att sång och musik utomhus i betydande utsträckning är något olagligt.

Den här frågan har väckt stor uppmärksamhet under det gångna året. Genom bl. a. gatumusikanten Donald Partridge och hans trägna kamp för att få sjunga och spela har en bred allmänhet fått kännedom om den otidsenliga härva av regler som gatumusikanter brottas med.

I motionen begärde vi en ändring på detta, och till vår glädje fann vi att civilutskottet och riksdagen delade vår uppfattning. Riksdagen uttalade att inskränkningar av denna typ endast bör göras i den mån de motiveras av särskilda ordningsskäl m. m.

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om tillståndsvången
et för gatumusice-
rande*

I vår moderna stadsmiljö, här mitt bland glaspalatsen, plåtskjulen och betongkolosserna behövs det inslag av spontanitet och värme. Sång och musik är ett naturligt och i hög grad mänskligt uttrycksätt som hör hemma i en levande stadsmiljö. Det finns så många uttrycksformer, så mycket som väcker förargelse och irritation i jäktandet på stadsgatorna som inte någon ordningsstadga i världen kan få bukt med. Desto angelägnare är det då att man inte kriminaliserar det som kan få människor att stanna till ett ögonblick i jäktandet. Här behövs det glada toner. Den nuvarande ordningen uppfattar många som en i byråkratiskt nit reglerad tråkighet som hotar att ta död på varje försök till spontana kulturyttringar.

Medan den statliga kulturpolitiken tar sikte på att stimulera amatörism och egen skapande aktivitet verkar allmänna ordningsstadgan i rakt motsatt riktning. Inte ens med lokala ordningsstadgor finns det i dag någon möjlighet att inskränka på tillståndsvången.

Bestämmelserna måste alltså ändras. Utgångspunkten måste vara att gatumusik inte kan jämföras med någon regelrätt konsertverksamhet. Den skall heller inte behöva avlyssnas och godkännas av polis- och kulturmyndigheter eller hänvisas till särskilt markerade rutor.

Med anknytning till en viss filmtitel och med tanke på att vi raskt närmar oss ljusare dagar och ett vänligare utomhusklimat skulle jag kunna uttrycka min vädjan så här: Släpp gatumusikanterna loss, herr kommunminister!

Om nu departementet gör en mer genomgripande översyn av allmänna ordningsstadgan, som här sägs från kommunministerns sida, vill jag för min del uttrycka en bestämd önskan om att det inte skall fördröja en lösning av denna fråga i enlighet med riksdagens begäran.

Herr kommunministern GUSTAFSSON:

Herr talman! Till fröken Eliasson vill jag säga att gatumusikanterna redan i stor utsträckning har släppts lösa. Hovrätten har i sin dom så sent som den 16 januari tagit upp frågan till prövning, bl. a. med hänsyn till att det fanns åtal mot den person fröken Eliasson nämnde, och frikänt med hänvisning till att det i det åsyftade sammanhanget inte var fråga om offentlig sammankomst.

Det tillkommer självfallet inte mig att i detta sammanhang lägga några synpunkter på hovrättens bedömning. Det kan emellertid konstateras att gatumusicerande av mer anspråkslös natur skulle anses falla utanför begreppet offentlig tillställning om hovrättens dom vinner laga kraft. Något tillstånd av polismyndighet, enligt allmänna ordningsstadgan, kommer alltså inte att behövas i sådana fall.

Redan på grundval av denna dom har en förbättring skett i det avseende som fröken Eliasson efterfrågar. Jag tycker också att gatumusicerandet kan, under något så när rimliga former, vara trivsamt och tilltalande; så tilltalande att jag skulle kunna tänka mig att själv pröva på.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Jag tackar kommunministern för det beslutet. Det är glädjande att man nu ser vissa möjligheter att inom ramen för gällande regler släppa fram den s. k. mer anspråkslösa gatumusiken, men självklart är det inte någon slutgiltig lösning på problemet.

Det är en fullständigt befängd situation att man skall försöka avgöra om det i de olika fallen rör sig om musik och sång av anspråkslöst slag eller inte. Här skall man försöka bedöma den konstnärliga kvaliteten, sångarens eller musikantens syfte med framförandet och kanske hur stor åhörarskara den här sångaren eller musikanten kan dra till sig innan man kan avgöra om framträdandet faller inom ramen för vad man bör söka tillstånd för.

Dessutom har vi den reglering som görs genom lagen om allmänna sammankomster, som innehåller andra bestämmelser för sånger av t. ex. politiskt slag. Även det är en komplicerande faktor om man skall bedöma om sånger är av politisk natur eller inte, förutom en kvalitetsbedömning. Här behövs en mer radikal ändring av den gällande ordningen.

Herr kommunministern GUSTAFSSON:

Herr talman! Förhållandet mellan ordningsstadgan och de bestämmelser som gäller för allmänna sammankomster är ett av skälen till att regelkomplexet blir ganska besvärligt. Men jag vill bestrida att polismyndigheten skall försöka sig på att bedöma musikantens musikaliska kvalitet. Det har det aldrig varit fråga om, utan frågan är vilket syfte han har med sitt framträdande.

Bestämmelserna i ordningsstadgan har inte tillkommit av klåfingrighet utan vi kan väl båda vara överens om att det finns fall där det med hänsyn till trafiksäkerheten och av andra skäl kan behövas en viss ordning även på gatumusicerandet. Men i sak har vi inga delade meningar. Även jag tycker att det kan vara bra att se över regelkomplexet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om tidigare tillgång till riksskatteverkets deklarationsblanketter m. m.

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr *Torwalds* (c) den 4 februari anmälda fråga, 1975/76:211, och anförde:

Herr talman! Herr Torwald har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidtaga för att deklaranterna kommande år skall få tillgång till samtliga deklarationsblanketter och anvisningar senast den 15 januari.

Jag vill hänvisa till mitt svar den 30 januari 1976 på en fråga av herr Börjesson i Falköping om uppskov med avlämnande av självdeklaration. Jag uppgav då att visst deklarationsmaterial i år distribuerats något senare än normalt. Jag framhöll dock att det var fråga om en försening som

Nr 65

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om tidigare tillgång
till riksskatteverkets
deklarationsblanketter m. m.*

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om tidigare tillgång
till riksskatteverkets
deklarationsblan-
ketter m. m.*

generellt sett inte kunde medföra några olägenheter för de skattskyldiga.

Det är självfallet angeläget att deklarationsmaterialet distribueras så tidigt som möjligt. Vid något tillfälle har emellertid hänt att beslut som påverkar utformningen av blanketter och anvisningar fattats först vid mitten av december under inkomståret med viss försening som följd. Jag kan nämna att riksskatteverket f. n. ser över sina rutiner i fråga om framställning av deklarationsmaterialet. Bl. a. undersöker man möjligheten att förkorta den tid som går åt för tryckningen. Några särskilda åtgärder härutöver anser jag inte vara behövliga för tillfället.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Låt mig till att börja med, herr finansminister, tacka för det både till ton och innehåll positiva svaret. Det är egentligen bara på en punkt jag är litet frågande. Det står att finansministern framhöll i sitt svar den 30 januari att förseningen generellt sett inte kunde medföra olägenheter för de skattskyldiga. Det är klart att det beror på vad man lägger in i ordet generellt. Om man menar att det inte kan innebära problem för alla skattskyldiga om enstaka blanketter eller anvisningar saknas så är detta riktigt. Men för de berörda skattskyldiga är det ett uppenbart problem.

I år har det varit ett alldeles speciellt problem. Jag har sedan många år försökt hjälpa småjordbrukare med deras deklARATIONER. Många av dem har på grund av de bestämmelser som riksdagen antog 1972 haft att gå över till de nya s. k. bokföringsmässiga grunderna. Samtidigt har man det problemet att nya taxeringsvärden har åsatts jordbruksfastigheterna – taxeringsvärden som är av en helt annan konstruktion än de tidigare åsatta värdena. Det har gjort att man är helt hänvisad till att få reda på hur riksskatteverket anser att man skall förfara beträffande värde-
minskning och annat för just jordbruksbyggnader.

Det är på den punkten det fatala har inträffat: Jag var först den 20 januari, sedan i slutet på månaden, sedan den 1 eller 2 februari och sökte dessa anvisningar. Sedan fick jag till slut den 4 februari tag på dessa, som var helt avgörande för om man skulle kunna upprätta en riktig deklARATION enligt bokföringsmässiga grunder.

Det är så ont om folk som kan hjälpa jordbrukare att upprätta en deklARATION enligt bokföringsmässiga grunder att dessa medhjälpare tvingas att noggrant ruta in när och var de kan göra de olika deklARATIONERNA. Just under veckoskiftet 30 januari–2 februari är jag övertygad om att alla dessa hade bokat in varje timme. Men kunde man då inte göra deklARATIONERNA, i avsaknad av blanketter, kunde man inte heller pressa in dessa deklARATIONER i sitt schema före den 15 februari. För egen del skall jag erkänna att jag var tvungen att göra dessa deklARATIONER, för att över huvud taget kunna hjälpa dessa människor, och gissa vad anvisningarna skulle innehålla. Lyckligtvis innehåller anvisningarna det som jag gissade, men jag finner det otillfredsställande att deklARANTEN,

när han skall upprätta sin av samhället så starkt eftersträfvade deklARATION – med krav på exakthet – inte har tillgång till anvisningarna.

Nr 65

Torsdagen den
12 februari 1976

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag vill minnas att jag meddelade herr Börjesson i Falcköping när vi diskuterade samma fråga att det kan finnas omständigheter, såsom bl. a. beslut i denna riksdag, som gör att det blir en viss fördröjning av materialet. Jag har här framför mig en redovisning, som visar att de blanketter som herr Torwald talar om – Inkomst av jordbruksfastighet enligt kontantprincipen resp. Inkomst av jordbruksfastighet enligt bokföringsmässiga grunder – inkom till riksskatteverket den 16 december i fjol och distribuerades samtidigt ut till länsstyrelserna. Vad det sedan kan ligga emellan kan jag inte uttala mig om.

Om tidigare tillgång till riksskatteverkets deklara-tionsblanketter m. m.

Vi får väl nöja oss med riksskatteverkets besked att man där håller på att se över rutinerna. Självfallet behöver formulären inte ligga i veckor innan vederbörande deklaratant får sitt exemplar när materialet är utdistribuerat från det centrala organet, riksskatteverket.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Jag tackar för den kompletteringen, som var en total överraskning för mig. Det är tydligt att själva distributionen har klickat. Jag har sökt dessa blanketter hos såväl Göteborgs fögderi som länsstyrelsen i Stockholms län. På länsstyrelsen i Stockholms län var jag så sent som den 4 februari. Man hade fortfarande inte blanketterna, men man var vänlig nog att hjälpa mig att få kontakt med skattehuset. Därifrån skickades blanketterna. Jag vill samtidigt gärna understryka att alla tjänstemän som jag har träffat har varit mycket tillmötesgående och på allt sätt försökt få fram blanketterna. Men trots att man så sent som den 30 januari lovade från skattehuset att skicka mig blanketterna fick jag ett bleklagt skriftligt besked: Finns tyvärr ej på lager. – Det beskedet nådde mig lördagen den 31 januari. Någonstans har det alltså klickat ganska allvarligt.

Ett annat problem, som jag bara vill nämna i förbigående, är den svårighet som många småföretagare har att upprätta arbetsgivaruppgiften. Jag har klagat på det i andra sammanhang, och jag hoppas att finansministern vill medverka till att inlämnandetiden för den s. k. arbetsgivaruppgiften parallellställs med inlämnandetiden för deklARATIONEN. Det vållar mycket stora bekymmer att den förra skall vara inlämnad den 2 februari i år under det att deklARATIONEN inte skall vara inlämnad förrän den 16.

Jag tackar för det kompletterande svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om behandlingen
av 1975 års
långtidsutredning*

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Åslings (c) den 5 februari anmälda fråga, 1975/76:217, och anförde:

Herr talman! Herr Åsling har frågat mig om jag är beredd att medverka till att riksdagen får mer tid för sin behandling av regeringens ställningstagande till 1975 års långtidsutredning.

Långtidsutredningens huvudbetänkande offentliggjordes i början av december 1975. Det är f. n. föremål för remissbehandling. Remisstiden går ut den 1 mars i år. Regeringen har således av tidsskäl inte möjlighet att redovisa sina ställningstaganden till utredningens förslag förrän i samband med kompletteringspropositionen som beräknas avlämnas till riksdagen sista veckan i april i år.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min fråga. Bakgrunden till denna är erfarenheterna från de tidigare tillfällen då riksdagen haft anledning att behandla långtidsutredningarna. Vi har då noterat att tidspressen har varit mycket stor och att vi inom finansutskottet inte på det sätt som vi skulle ha önskat haft möjlighet att bereda ärendet. Det har för övrigt också avspeglats här i kammaren, eftersom bara en bråkdel av de kammardebatter som ägnats dessa frågor då kunnat avdelas för mera långsiktiga avvägningsproblem.

Jag befarar att vi kan komma att hamna i samma besvärliga situation denna vår, och finansministerns svar ger ju inga förhoppningar om att här kan komma att tillämpas en ny metodik. Det hade varit önskvärt att regeringens ställningstagande till långtidsutredningen hade kunnat framläggas före påskuphållet. Långtidsutredningen med alla remissvar och med regeringens slutliga utvärdering är ett omfattande material, och som det nu blir kommer finansutskottet i realiteten bara att ha ett par veckor för realbehandlingen. Den skall ske samtidigt som vi i utskottet bereder mera näraliggande ekonomiska frågor, som aktualiseras i kompletteringspropositionen.

Ett alternativ hade naturligtvis varit att långtidsutredningen hade utvärderats i en separat proposition, vars riksdagsbehandling eventuellt hade kunnat skjutas till hösten. Jag är dock medveten om att tiden går och att långtidsutredningen redan i vissa avseenden är inaktuell, varför detta kanske inte är en realistisk väg. Men jag ber, herr finansminister, att man i finansdepartementet allvarligt överväger möjligheten att bryta ut behandlingen av långtidsutredningen från kompletteringspropositionen och låta den utvärderingen komma riksdagen till handa någon vecka före kompletteringspropositionen.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Långtidsutredningarna är ju produkter som inte återkommer årligen utan endast en gång vart femte år, och de har regelmässigt,

---

*Om rätt till
sjukpenning på
grund av inkomst i
form av vårdbidrag*

av ganska naturliga skäl, redovisats i samband med kompletteringspropositionen. I kompletteringspropositionen redovisar man nämligen ett slags finansplan för det kommande budgetåret, och i långa stycken har den sin beröring även med de mera långsiktiga ekonomiska bedömningarna.

I årets specifika fall – jag vill inte uttala mig om framtiden utan håller mig till hurdant läget är i år – utgår remisstiden den 1 mars. Vi har redan fått framställningar från en del tunga remissinstanser, där man bett om en eller två veckors utsträckning av remisstiden för att kunna behandla ärendet. Finansdepartementet får således en knappt tillmätt tid för att göra både de bedömningar som långtidsutredningen och de bedömningar som kompletteringspropositionen kan motivera, och detta kommer praktiskt taget på en gång. Med hänsyn till beröringspunkterna finner jag det rationellt att lägga fram ställningstagandena samtidigt.

Vad gäller det rent formella skulle jag väl kunna säga – eftersom jag fann att herr Åsling var inne på det – att finansutskottet, om det skulle komma fram till den uppfattningen att vissa avsnitt i långtidsutredningen kan frikopplas från den allmänna ekonomiska bedömningen för kommande budgetår, har möjligheter att i dessa specifika avsnitt bordlägga ärendet till hösten, när tidsutrymmet för att fundera över detta är större.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Jag tar fasta på vad finansministern här sade sist. Om tiden blir alltför knapp, kan det bli nödvändigt att tillgripa den utvägen att man frikopplar de delar av utredningen som fordrar en mer tidsödande beredning och behandlar dessa delar i höst.

Jag är glad att finansministern fäster stort avseende vid remissinstansernas inställning och deras svar på långtidsutredningens propåer. Från utskottets sida är vi emellertid angelägna att som bakgrund för bedömning av kompletteringspropositionen ha regeringens ställningstagande till långtidsutredningen. Det är det som vi i utskottet anser att vi skulle behöva mera tid för att överväga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om rätt till sjukpenning på grund av inkomst i form av vårdbidrag

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Olssons i Edane (s) den 3 februari anmälda fråga, 1975/76:210, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Edane har frågat mig om jag vill medverka till att vårdbidraget blir sjukpenninggrundande enligt lagen om allmän försäkring.

Vårdbidraget till förälder med handikappat barn i hemmet syftar till att ge en viss ersättning för att en av föräldrarna i regel måste avstå

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om rätt till
sjukpenning på
grund av inkomst i
form av vårdbidrag*

från förvärvsinkomst för att ta vård om det handikappade barnet. Vårdbidraget utgår till den av föräldrarna som till huvudsaklig del svarar för barnets omvårdnad, men det finns inget krav på att föräldern avstår från förvärvsarbete. Vårdbidraget jämställs i skattehänseende med förvärvsinkomst och det räknas också som pensionsgrundande inkomst för ATP. Däremot inräknas inte vårdbidraget i den sjukpenninggrundande inkomsten eftersom det utgår oförändrat även när bidragsmottagaren är sjuk. Om vårdbidraget räknades in i den sjukpenninggrundande inkomsten skulle det vid förälderns sjukdom utgå dubbel ersättning i form av dels vårdbidrag, som fortsätter att utgå i vanlig ordning, dels sjukpenning med 90 % av vårdbidragets belopp.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Först vill jag tacka socialministern för svaret, vars innehåll ger ett klart besked om att statsrådet inte vill ansluta sig till tanken att vårdnadsbidrag skall vara sjukpenninggrundande.

Det är riktigt, som anges i svaret, att vårdnadsbidraget utgår även om modern drabbas av sjukdom och att hon sålunda under sin sjukdom uppbär samma bidrag som när hon är frisk och kan ta hand om vården av ett sjukt eller handikappat barn.

Men en sak tror jag vi kan vara överens om, nämligen att detta vårdbidrag, plus att hon i egenskap av hemmafru är placerad som hemmakeförsäkrad med 8 kr. per dag i sjukpenning, inte täcker de kostnader som uppstår i en situation då hon måste ha hjälp utifrån för att vårda exempelvis ett barn som är sjukt eller lider av något handikapp. Jag är rätt övertygad om att mor, om hon blir sjuk, inte kan klara hemhjälpen med sina 8 kr. per dag, plus vårdnadsbidraget.

Jag har också litet svårt att förstå varför inte det merarbete som modern får genom att hon måste ägna sig åt ständig uppsikt över ett sjukt eller handikappat barn skall berättiga henne till högre sjukpenning än om hon vore hemmamaka utan detta extra ansvar.

En sjukpenning baserad på den inkomst modern får i vårdnadsbidrag skulle utgöra ett bra tillskott, och jag vet att det här är en fråga som är föremål för diskussion ute i landet, bl. a. på försäkringskassorna. Jag har ett näraliggande exempel i min hemkommun, där en ung mor har ett handikappat barn som aldrig kan lämnas utan tillsyn. Hon erhöll under 1975 i vårdnadsbidrag 10 629 kr. Om detta bidrag hade varit sjukpenninggrundande skulle det ha gett henne en sjukpenning på 26 kr. per dag brutto, och minus skatt på 4 kr. hade det gett henne 22 kr. per dag netto.

Med en sjukpenning på 22 kr. per dag plus vårdnadsbidraget hade den här modern haft väsentligt större möjligheter att klara upp den ekonomiska situation som uppstod under hennes sjukdom än vad som blev fallet nu när hon har en så låg sjukpenning som 8 kr. per dag.

Jag tycker faktiskt att socialministern borde undersöka detta och försöka medverka till att vårdbidraget, som ju är en skattepliktig inkomst,

också blir betraktat som sjukpenninggrundande inkomst. Jag anser nämligen fortfarande att den nuvarande lagbestämmelsen i denna speciella fråga borde bli föremål för omprövning.

Nr 65

Torsdagen den
12 februari 1976

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag vill understryka att den som uppbär vårdbidrag inte går miste om någon försäkringsförmån genom att vårdbidraget inte är sjukpenninggrundande och att vårdbidraget, till skillnad från vanliga arbetsinkomster, ju utgår även under sjukdom.

De speciella förhållanden som herr Olsson i Edane här tar upp, berör som jag ser det inte i första hand sjukförsäkringen, utan det är främst ett mera praktiskt socialt problem, som får lösas bl. a. genom kommunens hemhjälpverksamhet, genom barnavårdare etc. Frågor av denna karaktär knyter också an till det utredningsuppdrag som lämnades till den förra året tillsatta socialpolitiska samordningsutredningen.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Får jag bara med några ord återkomma till det exempel som jag nyss anförde.

Den här modern hade, som jag sade, 10 629 kr. i vårdnadsbidrag under år 1975. Utslaget på 365 dagar blir det 29 kr. 12 öre per dag. Om detta belopp nu varit sjukpenninggrundande hade hon fått dessa 29:12 per dag plus 22 kr. i sjukpenning, alltså tillsammans 51:12. I stället fick hon nu 29 kr. 12 öre plus 8 kr. som sammanlagt bara gav henne drygt 37 kr.

Eftersom vi vet att vårdbidraget utgör skattepliktig inkomst är jag fortfarande, trots socialministerns senaste inlägg, lika oförstående till varför dessa bidrag inte också skulle kunna vara sjukpenninggrundande.

Jag skall inte driva den här frågan längre i dag, men jag vet att den kommer att aktualiseras i andra sammanhang. Därför har kanske ändå det här lilla meningsutbytet haft ett visst värde.

Jag ber än en gång att få tacka för det svar som socialministern har lämnat på frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om en lämplig kostinformation

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Lidgards (m) den 5 februari anmälda fråga, 1975/76:218, och anförde:

Herr talman! Herr Lidgard har frågat mig om jag är beredd att medverka till att samförstånd uppnås mellan olika informatörer om innehåll i och utformning av en ändamålsenlig kostinformation. Bakgrunden till frågan är att KF:s konsumentinformation nyligen presenterat en broschyr om s.-k. basmat som bildmässigt avviker från det informationsmaterial som

*Om en lämplig
kostinformation*

socialstyrelsens nämnd för hälsouppllysning – H-nämnden – använder i sin kostinformation.

H-nämnden bedriver sedan flera år tillbaka i samråd med olika institutioner och intressegrupper en omfattande information i kostfrågan. Verksamheten omfattar bl. a. framställning av informationsmaterial och anordnande av kurser och konferenser främst för personal inom sjuk- och hälsovård, socialvård och skolor samt inom storhushåll utanför den offentliga sektorn. Som hjälpmedel för informationen används den s. k. kostcirkeln, som omfattar sju livsmedelsgrupper som bör vara representerade i den dagliga kosten.

För att tillgodose allmänhetens behov av en praktisk information i kostfrågan har en särskild arbetsgrupp inom H-nämnden med representanter för bl. a. KF utarbetat skriften *Prisvärd mat*, som har utgivits av konsumentverket och socialstyrelsen. I denna skrift föreslås en kost som är näringsriktig och samtidigt prisbillig. Livsmedlen indelas i två huvudgrupper, baslivsmedel och tillägglivsmedel. Samtliga sju livsmedelsgrupper i kostcirkeln ingår i den rekommenderade kosten.

Den av KF:s provkök utarbetade s. k. matpyramiden utgör en lättfattlig illustration till innehållet i publikationen *Prisvärd mat*. Någon principiell skillnad i fråga om innebörden av näringsriktig kost finns sålunda inte mellan H-nämnden och KF. För egen del anser jag det viktigt att den grundläggande informationen i hithörande frågor samordnas så långt som möjligt. Enligt vad jag har inhämtat avser H-nämnden att i den fortsatta kostinformationen också ta till vara erfarenheterna av KF:s informationsverksamhet i kostfrågor.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Naturligtvis uppskattar jag att socialministern delar min uppfattning att det är viktigt att den grundläggande informationen i kostfrågor samordnas så långt möjligt. Det som sägs alldeles avslutningsvis i svaret – att socialministern har inhämtat att den s. k. H-nämnden kommer att ta hänsyn till KF:s erfarenheter – får jag väl uppfatta som ungefär det initiativ jag har efterlyst i den här saken.

Jag skulle ändå vilja erinra om att när H-nämnden presenterades i socialstyrelsens petita 1974/75 sade socialstyrelsen att samarbetet med näringslivet skulle intensifieras. Det är första gången en statlig myndighet bedriver information tillsammans med näringslivet i den omfattning som väntas bli aktuell, och därför kan det finnas anledning att se på socialstyrelsens skäl till detta samarbete.

”Information till hela svenska folket om kost och motion”, sade man, ”kan med de nuvarande resurserna inte ske annat än genom samarbete med andra parter. Näringslivet är en part som har resurser.”

Sedan konstaterar man att socialstyrelsen på det sättet ”kan få medinflytande över innehållet i samverkansparters reklam i den mån sådan ingår i informationen”. Som en bieffekt skall man också uppnå en produktförbättring.

Så fick alltså socialstyrelsen sina pengar för detta ändamål. Men hur har man förvaltat de pengarna, när samarbetet mellan socialstyrelsen och en av de största och viktigaste samarbetsparterna, nämligen KF, så alldeles klart har spruckit genom att KF har gått ut med sin egen information? I det här sammanhanget är KF inte vilken organisation som helst. KF har solida traditioner på kostupplysningens område, där man enligt uppgift har satsat omkring 7 milj. kr. under de senaste tio åren.

All erfarenhet tyder på att den traditionella information som lämnats genom kostcirkeln har gått över huvudet på dem som skulle ta emot den, och det är väl det som gjort att KF har tagit sig fram på andra linjer.

Det finns inte mycket mer att säga om detta, utan jag hoppas att samarbetet skall bli bättre i fortsättningen och att det på det sättet ändå skall ha varit någon nytta med den fråga jag har ställt.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! H-nämndens information om näringsriktig kost har – det är inget tvivel om det – medfört ett ökat intresse för dessa frågor, och många goda initiativ har här tagits av organisationer och enskilda. Det skulle enligt min mening kunna vara till nackdel för verksamheten, om H-nämnden krävde fullständig kontroll och ledning av varje aktivitet, vilket f. ö. nämnden inte heller kan göra. Det intresse som visats inom olika intressegrupper anser jag i det här sammanhanget utgöra ett mycket viktigt och värdefullt komplement till H-nämndens verksamhet.

Detta hindrar emellertid inte att det är angeläget att få till stånd en viss samordning av den grundläggande informationen i hithörande frågor. Jag har också betonat detta i mitt frågesvar och framhållit att H-nämnden avser att ta till vara erfarenheterna av KF:s informationsverksamhet i kostfrågor. Jag tror att herr Lidgard kan känna sig lugn på den här punkten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om nedläggning av järnvägslinjer, m. m.

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara följande frågor, nämligen

- 1975/76:189, anmäld den 21 januari, av herr *Eriksson* i Arvika (fp),
1975/76:191, anmäld den 22 januari, av fru *Nilsson* i Sunne (s),
1975/76:192, anmäld den 22 januari, av herr *Westberg* i Ljusdal (fp),
1975/76:194, anmäld den 23 januari, av herr *Komstedt* (m),
1975/76:196, anmäld den 27 januari, av fru *Sandéhn* (s),
1975/76:200, anmäld den 30 januari, av herr *Jonasson* (c),
1975/76:213, anmäld den 4 februari, av herr *Dahlgren* (c)

och anförde:

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om nedläggning av
järnvägslinjer,
m. m.*

Herr talman! Herr Eriksson i Arvika har frågat mig om jag anser att ytterligare nedläggning av järnvägslinjer är förenlig med den av riksdagen fastlagda regionalpolitiska målsättningen.

Fru Nilsson i Sunne har frågat mig om regeringen avser att följa SJ-chefens förslag om att lägga ned ytterligare 15 bandelar i landet.

Herr Westberg i Ljusdal har frågat mig om jag anser att en försämring av kommunikationerna mellan Ljusdal och Hudiksvall i enlighet med SJ:s förslag är förenlig med de regionalpolitiska utfästelserna att stärka Ljusdals ställning som regioncentrum.

Herr Komstedt har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att inte ytterligare försämma kommunikationerna för invånarna i sydöstra Skåne.

Fru Sandéhn har frågat mig vad jag avser att göra med anledning av statens järnvägars förslag att nedlägga Ystad-Tomelilla-Simrishamn järnväg.

Herr Jonasson har frågat mig om jag tänker säga nej till SJ:s begäran om medgivande att inskränka eller helt nedlägga driften på bandelarna Arvika-Bengtsfors-Mellerud, Lesjöfors-Kristinehamn samt Ludvika-Kil.

Herr Dahlgren har frågat mig om jag är beredd verka för en höjning under kommande budgetår av bidraget till drift av icke lönsamma järnvägslinjer så att de nu föreslagna nedläggningarna kan undvikas.

Jag besvarar de sju frågorna i ett sammanhang.

I årets budgetproposition har jag under anslaget "Ersättning till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägslinjer m. m." anmält min avsikt att under budgetåret 1976/77 verkställa nedläggningsprövning av åtta närmare angivna bandelar. Det gäller bandelar där en nedläggning uppenbarligen inte innebär några olägenheter från trafikförsörjningssynpunkt och där den alternativa trafikuppläggningsen innebär en klar samhällsekonomisk vinst. I två fall är det fråga om bandelar som enbart har godstrafik. I övrigt gäller det helt eller i huvudsak persontrafik. Några som helst olägenheter med hänsyn till de regionalpolitiska målsättningarna föreligger uppenbarligen inte.

Jag vill alltså slå fast att det för budgetåret 1976/77 är fråga enbart om att företa nedläggningsprövning av åtta särskilt trafiksvaga bandelar.

Som bekant har SJ i skrivelse till regeringen aktualiserat frågan om nedläggning av trafik på ytterligare ett antal bandelar. Några åtgärder från regeringens sida med anledning härav är inte aktuella. Någon ytterligare prövning kan sålunda inte ske före utgången av budgetåret 1976/77.

I anslutning till herr Komstedts och fru Sandéhns frågor kan konstateras beträffande järnvägslinjen Tomelilla-Eslöv - vilken har angetts i budgetpropositionen - att det endast är fråga om nedläggningsprövning av den begränsade persontrafiken. Beträffande järnvägslinjen Simrishamn-Tomelilla-Ystad, där SJ har tagit upp frågan om nedläggningsprövning, följer av mitt tidigare uttalande att någon sådan inte är aktuell i detta sammanhang.

I anledning av herr Dahlgrens fråga kan konstateras att bidraget till drift av icke lönsamma järnvägslinjer under kommande budgetår liksom hittills får avvägas med hänsyn till kostnads- och intäktsläget samt omfattningen av det ersättningsberättigade bannätet.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Tack, herr statsråd, för svaret!

Statsrådet nämner i svaret SJ:s skrivelse och säger: "Några åtgärder från regeringens sida med anledning härav är inte aktuella." Det är klartext som statsrådet talar. Och det behövs klartext, herr statsråd, i den här frågan för att lugna den oro som SJ-chefens utspel har skapat. Det torde vara få s. k. utspel som har förorsakat så mycket oro och bestörtning som just SJ-chefens.

Jag kan nöja mig med att citera länsstyrelsens i Värmland skrivelse: "Länsstyrelsen finner det utomordentligt anmärkningsvärt att inte samråd skett från SJ-ledningens sida med berörda kommuner och med länsstyrelserna utan att man fått kännedom om SJ:s planer genom massmedia".

Samma kritik framförs av de anställda, och det är fullt berättigad kritik, anser jag för min del.

Jag har lagt tyngdpunkten i min fråga på sambandet mellan regionalpolitiska satsningar och goda transportmöjligheter och kommunikationer för en bygd. Statsrådet säger att beträffande de åtta bandelar för vilka han i budgetpropositionen föreslagit nedläggningsprövning föreligger det inga brott mot den av riksdagen antagna regionalpolitiska målsättningen. Min fråga gäller den ytterligare påspädning av järnvägsdöden som SJ-chefen har förebådat. Jag skall anföra ett konkret exempel på den oro som detta har skapat i en bygd där lokaliseringpolitiska satsningar har givit resultat.

I Årjängs kommun har man i samråd med SJ och såsom statskommunalt beredskapsarbete byggt ett stickspår till ett industriområde. Så sent som på decembersammanträdet förra året beslutade kommunfullmäktige om en ytterligare satsning med lastplatser vid detta stickspår för att tillgodose de nya industrier som skall lokaliseras till området. Det är självklart att man blir förvånad när man utan förvarning genom massmedia får reda på att den järnväg som man satsar på försvinner, om SJ-chefen får som han vill.

En industriledare har klart deklarerat: "En nedläggning innebär att vi inte har en chans att fortsätta här i Årjäng." Han nämner svårigheterna att transportera produkterna på landsväg och säger: "Det betyder att vi för vår del måste omlokalisera vårt företag."

Det är nu viktigt att vi alla i de bygder som är berörda och som är beroende av järnvägen känner ansvar för den som trafikmedel. Fryksdalsbanan, som vi många gånger har diskuterat, är ett bra exempel, herr statsråd, på att när folk sluter upp bakom en järnväg och tror på den, så ger det resultat.

*Om nedläggning av
järnvägslinjer.
m. m.*

Vad som är bekymmersamt tycker jag är de dåliga kommunikationerna mellan kommunikationsdepartementets chef och SJ-chefen. Jag hoppas att de blir bättre, så att vi slipper utspel av den här typen.

Fru NILSSON i Sunne (s):

Herr talman! De många frågeställarna i det här specifika ärendet vittnar värtaligt om med vilket utomordentligt stort allvar man tar på SJ-propåerna om nedläggning av ett antal bandelar.

Jag ber att, i likhet med herr Eriksson i Arvika, få tacka kommunikationsministern för det svar som han lämnat gemensamt till oss alla. Det är min innerliga förhoppning att detta svar skall bidra till att dämpa den oro, för att inte säga bestörtning, som SJ-utspelet fört med sig bland befolkningen i de delar av landet som är direkt berörda av de föreslagna nedläggningarna.

Inom Värmlands län har inte mindre än tre olika bandelar rankats in bland dem som skall falla för SJ:s speciella lieman. Två av dessa – Arvika–Årjäng–Mellerud och Kristinehamn–Lesjöfors – är redan nu inräknade bland de olönsamma bandelarna, för vilka SJ får kompensation från staten, medan Bergslagsbanan, dvs. sträckan Kil–Ludvika, hittills har räknats till affärsbanenätet. Det är ingalunda att förundra sig över att såväl befolkningen i gemen som ansvariga kommunalmän och industrimän blir bestörta över ett meddelande som det som gavs från SJ:s sida alldenstund ingen som helst kontakt tagits med berörda myndigheter vare sig på länsplanet eller inom kommunerna, utan den första informationen till dem skedde genom massmedia. Även berörd personal har all anledning att reagera mot tillvägagångssättet.

Nu har vi som väl är en klok kommunikationsminister och därtill en klok regering, så vi behöver väl inte befara att SJ-chefens propåer kommer att gå i verkställighet – propåer som f. ö. går helt på kollisionkurs med riksdagens allmänna intentioner vad gäller trafikpolitiken.

Man kan då undra vad avsikten är från SJ:s sida. Är det månne fråga om någon form av utpressningstaktik mot regeringen för att få fram mera pengar? Det fattas ju de facto åtskilliga miljoner i SJ:s budget, och detta förhållande kan måhända i och för sig förklara SJ:s drastiska utspel. Min följdfråga till kommunikationsministern skulle därför bli – och den har jag f. ö. delvis redan fått svar på: Har regeringen för avsikt att bevilja SJ mer pengar till de olönsamma bandelarna?

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Goda kommunikationer är en grundläggande förutsättning för boende, näringsliv och sysselsättning i en region. Försämringar i kommunikationerna kan få mycket stora negativa effekter för en bygd. Är en sådan bygd sedan i ett känsligt läge befolkningsmässigt sett, så kan förlusten av vissa kommunikationsmöjligheter allvarligt skada bygdens utvecklingsmöjligheter.

Ljusdal befinner sig i ett sådant läge. Befolkningstalet har dalat så

långt att det inte får gå lägre. I stället måste vi med alla krafter försöka vända utvecklingen åt rätt håll. Statsmakterna förutsåg vid antagandet av det regionalpolitiska handlingsprogrammet 1972 att det kunde bli nödvändigt att samhället gör särskilda insatser för att regional service skall vara tillgänglig i Ljusdal i framtiden.

Det är mot den bakgrunden som SJ-chefens förslag om nedläggning av persontrafiken på sträckan Ljusdal–Hudiksvall och godstrafiken på sträckan Ljusdal–Näsviken är så oroväckande och förvånande. Det är inte insatser av det slaget som hjälper Ljusdal och bygden längs järnvägen till en gynnsam utveckling. En sådan åtgärd kan inte verka annat än negativt. Det är därför angeläget att SJ:s planer beträffande järnvägslinjen Ljusdal–Hudiksvall inte förverkligas utan att järnvägen får sitt rättmätiga underhåll och att järnvägsdriften tryggas.

Det är tillfredsställande att kommunikationsministern nu klart säger ifrån att det under det kommande budgetåret inte kan bli fråga om att lägga ned denna järnväg. Jag tackar för det beskedet.

Jag vill också understryka att vi från folkpartiets sida är beredda att höja investeringsbidraget och att på ett bättre sätt satsa på järnvägen för att få den mera konkurrenskraftig, och så att den kan erbjuda en bättre service. Vi anser att starkare satsning på järnvägen skulle göra nu olönsamma järnvägslinjer lönsamma. Men om det skall kunna ske måste det bli en annan inställning till denna viktiga kommunikationsgren.

Vad det nu närmast gäller är att rädda den järnvägslinje som det här är fråga om.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Vi vet att en bygds utveckling i mycket hög grad beror på dess kommunikationssystem. Är kommunikationerna redan dåliga, så får även den allra minsta förändring till det sämre betydande konsekvenser. Järnvägen har stor betydelse – men den skall ändå inte överdimensioneras i dagens moderna samhälle.

I en hårt prövad bygd som Österlen, dvs. i princip Simrishamns och Tomelilla kommuner, skapar SJ:s uttalanden om nedläggning av först linjen Tomelilla–Eslöv och sedermera linjen Simrishamn–Tomelilla–Ystad onekligen stor oro. Den oron beror kanske främst på att vi redan i dagens situation har mycket dåliga vägkommunikationer västerut, med den expansiva delen av Skåne, den region som den östra delen av Skåne måste ha ett samband med för att kunna utvecklas.

Kommunikationsministern säger nu att någon nedläggning av dessa linjer inte är aktuell. Min fråga till kommunikationsministern gällde om kommunikationsministern ville ge besked om att de planerade vägutbyggnaderna från Österlen och västerut skulle kopplas samman med nedläggningen av dessa järnvägslinjer. Den frågan har inte kommunikationsministern svarat på. Vi har dock lärt oss att har SJ aviserat inskränkningar så kommer de också till stånd, frågan är bara när. Vi måste också fråga

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om nedläggning av
järnvägslinjer,
m. m.*

oss vilket belopp vi i framtiden skall betala för kollektivbiljetten. Detta är problem som vi naturligtvis skall koppla samman.

Vi har på Österlen haft besök av tre statsråd under en tvåårsperiod. Besöken har gällt sysselsättningsproblemen i bygden. De frågor som tagits upp av kommunfolk och från länsstyrelsehåll har gällt problemet att få till stånd bättre kommunikationer, för att göra nyetableringar attraktiva. Vi har inte sett till någon avsevärd förbättring av dem, bortsett från att man nu sätter i gång utbyggnaden av väg 103 som nödhjälpsjobb.

Därför vill jag upprepa min fråga till kommunikationsministern, som har ansvaret för både SJ:s verksamhet och vägverkets: Kan kommunikationsministern i dag ge mig beskedet att Österlens kommunikationsproblem kommer att lösas så att inte bygden drabbas ännu värre? Kommer problemen att kopplas samman, så att vi får en garanterad utbyggnad av vägarna när järnvägen försvinner? Vi vet ju att den planeringen tar tid.

Fru SANDÉHN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Orsaken till min fråga var att generaldirektören vid SJ, Lars Peterson, som ett svar på det framlagda budgetförslaget aktualiserade frågan om nedläggning av ytterligare 15 järnvägslinjer av lönsamhetsskäl, bl. a. då Ystad-Tomelilla-Simrishamn. Denna nedläggningsprövning från SJ:s sida skapade omedelbart oro och irritation hos befolkningen i denna region.

Man kan förstå vad en trafikinskränkning här skulle betyda: Attraktionskraften för stora delar av regionen skulle komma att minska, och därmed skulle följa en fortsatt avfolkning. Just Sydostskåne eller Österlen, som vi gärna vill kalla denna del av landskapet, har under en lång följd av år varit föremål för en stark urbanisering. Under åtskilliga år har det gjorts många ansträngningar för att väcka statsmakternas intresse för nya industrilokaliseringar.

Jag är rädd för att en järnvägsnedläggning i denna situation inte skulle befrämja några nyetableringar av industrier eller annan verksamhet. Den oro för sämre trafikservice som den fasta befolkningen hyst efter generaldirektör Lars Petersons uttalande är därför lätt att förstå.

Det svar jag nu fått ger ett klart besked om de svåra problem kommunikationsdepartementet har att brottas med när det gäller våra järnvägars vara eller icke vara. Jag hoppas att kommunikationsministern även i fortsättningen skall följa frågan om försörjningen med järnvägar och andra kommunikationer i sydöstra Skåne med samma stora intresse som han visat frågan i dag.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Även jag vill tacka kommunikationsministern för svaret. I en skrivelse till kommunikationsministern har SJ föreslagit att tra-

fiken på tre bandelar i Värmland skall läggas ned. Det gäller bandelarna Kristinehamn–Lesjöfors, Arvika–Bengtsfors–Mellerud och Kil–Ludvika. Jag har ställt den direkta frågan huruvida kommunikationsministern tänker säga nej till förslaget. Svaret är nu ett nej till det förslag som SJ-chefen har lagt fram, i varje fall till den 1 juli 1977.

Detta är naturligtvis i och för sig tacknämligt. Men SJ-chefens utspel är faktiskt anmärkningsvärt. Som det mest anmärkningsvärda måste man betrakta att SJ inte ens har diskuterat frågorna vare sig med berörda kommuner eller med länsstyrelsen. Den socialdemokratiska regeringen talar mycket om de statliga företagens förträfflighet, den talar om samråd, om medinflytande osv. Men hur är det i praktiken? Här finns inget samråd, här har inga diskussioner förts, här slänger man bara fram förslagen.

I riksdagsbeslutet 1972 om den regionala strukturen klassades Filipstad som regionalt centrum och Årjäng som kommunalt centrum. Länsstyrelsen har föreslagit att Filipstad skall bli ett nytt statligt industricentrum. Filipstad är en viktig ort för omgivningen, och Årjäng är en viktig ort för hela Nordmarken. Och så kommer det här förslaget att järnvägsförbindelserna skall bort! Vad nyttar det till med lokaliseringspolitiska satsningar och andra åtgärder, om man försämrar servicen på det sätt som blir fallet om SJ:s framställning bifalles?

Detta är inte bara en fråga om trafikekonomi – det är också en fråga om service. Och det är helhetsbilden som därvid måste vara avgörande. Skall vi lyckas med regionalpolitiska satsningar och med lokaliseringspolitiken måste det finnas service. Jag förstår mycket väl att man måste se till ekonomin, men man får inte ta den i betraktande bara inom en sektor – man måste se till helheten. Trafikutredningen måste avvaktas. Till dess: Låt trafiken på bandelarna fortsätta och irritera inte människorna i onödan!

Herr DAHLGREN (c):

Herr talman! Statsrådets förslag att lägga ned de i budgetpropositionen föreslagna bandelarna har fått den underliga effekten att SJ underkänner statsrådets beräknade besparing på 30 milj. kr. och hävdar att skall den summan uppnås i besparing måste ytterligare järnvägsnedläggningar ske. Ett sådant besked från SJ har naturligtvis skapat oro i de bygder som berörs. När jag sedan lyssnade på statsrådet i ett TV-program fick jag den uppfattningen att statsrådet menade att kostnaderna för de olönsamma järnvägslinjerna nu var så stora att man var tvungen att göra nedläggningar. Uppfattade jag verkligen statsrådet rätt?

Jag tackar för svaret. Det innebär att detta budgetår kommer regeringen inte att föreslå ytterligare nedläggningar. För kommande budgetår hänvisar statsrådet till att storleken av bidraget till drift av icke lönsamma järnvägslinjer blir beroende av järnvägsnätets omfattning. Det var närmast detta som jag hade avsett med min fråga. Jag har nämligen den uppfattningen att intill dess att vi har fått fram material från den trafikpolitiska utredningen och värderingen av de regionala trafikprogram-

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om nedläggning av
järnvägslinjer,
m. m.*

men är klar så att vi får ett material i riksdagen skall inga nedläggningar göras. En summa på 600 milj. kr. inger naturligtvis respekt, men ställer man den i relation till de kommunala utgifterna för den kollektiva trafiken är den ganska blygsam. Enbart i Stockholms län subventionerade lands-tinget SL med 655 miljoner år 1975. Beloppet för i år beräknas bli 715 milj. kr.

Mot den bakgrunden hoppas jag att statsrådet inte tvekar om en sådan anslagstilldelning till SJ för det olönsamma bannätet att detta kan bibehållas i den omfattning det nu har intill dess riksdagen får ett material för en bedömning av den framtida trafikpolitiken.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det har i den här omgången ställts ett par tre, kanske fyra frågor till mig.

Fru Nilsson i Sunne frågade huruvida regeringen har för avsikt att bevilja SJ mer pengar till de olönsamma bandelarna. Denna fråga kan väl kopplas samman med den som herr Dahlgren ursprungligen ställt beträffande finansieringen under den nu överblickbara framtiden av det olönsamma nätet. Som svar på de frågorna hänvisar jag endast till årets budgetproposition och den kommande riksdagsbehandlingen av de delar av denna som handlar om bidrag till statens järnvägar för olönsam trafik.

Herr Dahlgren tog i sitt anförande upp frågan huruvida man i avvaktan på slutförandet av den regionala trafikplaneringen över huvud taget skall diskutera förändringar i någon form av järnvägsnätet. Herr Dahlgren hänvisade till ett program i televisionen för några dagar sedan som jag medverkade i. Jag vill i klarhetens namn säga att vi i detta program diskuterade – åtminstone gjorde jag det – de åtta bandelar beträffande vilka regeringen i årets budgetproposition anmält att man avser att företa en nedläggningsprövning. För undvikande av allt missförstånd och för att denna fråga inte i onödan skall förstoras vill jag redan nu säga att riksdagen, när debatten om de frågorna kommer upp, naturligtvis är i sin fulla rätt att vägra regeringen att företa ens en nedläggningsprövning när det gäller dessa åtta bandelar.

Herr Komstedt frågade: Får vi garantier för vägnätets kvalitet inom de områden förändringar i järnvägsdriften diskuteras, innan sådana förändringar sker? Frågan om järnvägsnätets utformning i områden där järnvägsnedläggelser eller förändringar i järnvägsnätet diskuteras tillhör de mest primära när man diskuterar dessa frågor. Till de primära frågorna hör också ersättningstrafik och liknande, frågor som herr Komstedt inte tog upp men som naturligtvis finns med i bilden. Men givetvis hör frågan om järnvägsnätets utformning till de allra viktigaste i sådana här diskussioner.

Låt mig sedan som en allmän kommentar säga att jag finner det viktigt att jag och därmed regeringen slår fast att det är riksdagen och ingen annan som beslutar om förändringar i vårt lands järnvägsnät.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Jag antydde förut att jag anser att det är viktigt att vi som har en järnväg i våra bygder slår vakt om denna. Jag vill upprepa det. Inom folkpartiet tror vi på järnvägens framtid som transport- och kommunikationsmedel. Därför har vi, som herr Westberg i Ljusdal sade, föreslagit årets riksdag en höjning av investeringsanslaget med 40 milj. kr., ett förslag som jag hoppas att det skall gå att nå enighet om.

Men det är också viktigt att SJ-ledningen tror på järnvägens framtid. I det avseendet ställer man sig emellertid litet undrande. Det finns flera exempel som ger anledning till tveksamhet på den punkten. En sak är att man hade förutspått en minskning av persontransporterna för år 1974 men att det blev en ökning med 20 %.

Till sist vill jag återupprepa frågan till statsrådet: Är statsrådet villig att medverka till att svenska folket slipper uppleva flera sådana här oroande utspel från SJ-chefens sida?

Herr DAHLGREN (c):

Herr talman! Det var ett värdefullt besked som statsrådet gav att det han diskuterade i det återopade TV-programmet var de bandelar som finns angivna i budgetpropositionen. Nu är det alltså riksdagen som skall avgöra frågan.

Vad jag vänder mig emot är att riksdagen inte under våren har ett sakmaterial för att kunna göra en riktig bedömning. Ett sådant material finns först när utredningarna är klara.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Kommunikationsministern och jag är helt överens om utbyggnad av vägnätet som ersättning i de delar av landet där det planeras inskränkningar i järnvägsnätet.

Vi är naturligtvis också överens om – som många andra varit inne på – att försöka bibehålla det järnvägsnät som finns i dag och att i framtiden kanske ompröva våra beslut när det gäller kommunikationsleder som människor inte utnyttjar på ett sådant sätt att nuvarande förhållanden kan bibehållas. Det är alldeles självklart med omprövningar i ett modernt samhälle.

Vad jag tagit upp i min fråga och anser är väsentligt är att det inte blir två dåliga kommunikationsleder i en bygd, utan att det skapas garantier för åtminstone en vettig trafikled – om järnvägsdelen skulle drabbas av inskränkningar.

Att planera för detta tar lång tid. Det talas om 10–15 år emellanåt vid budgetplanering, i långtidsutredningar o. d. Om det kommer ett besked om järnvägsinskränkningar finns det inte någon ersättning där med en gång, utan det tar kanske den tid jag nämnt att fatta ett definitivt beslut.

Då är förutsättningen för expansion borta i en bygd som man från olika håll har understrukt borde åstadkommas. Jag hänvisar här till att

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om järnvägstrafik-
förbindelserna med
Hovmantorp*

tre statsråd har besökt Österlenregionen under en knapp tvåårsperiod. Om det skall vara någon mening med de besöken så måste de innebära något utbyte.

Kommunikationsministern säger att det är riksdagen som beslutar. Det vet jag också. Men vi har samtidigt en regering som lägger fram förslag och vi har en jämn ställning vid omröstningar i riksdagen. Kommunikationsministern kan väl inte underkänna regeringens förslag på det sättet att de bara överlämnas för riksdagens avgörande? Förslagen bör vara så underbyggda att riksdagen kan fatta beslut om dem, och ett positivt sådant.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Det skall inte bli någon större järnvägsdebatt här i dag. Den kommer vi att hålla när allt underlag ligger på riksdagens bord.

Jag vill ändå peka på, att det är viktigt att hålla järnvägen i sådan kondition att den är konkurrenskraftig. Underlåter man att underhålla järnvägen och inte ser till att vagnmaterialet är tillfredsställande etc. är det klart att människorna undviker att använda det trafikmedlet.

Då kan man enkelt säga: Ja, nu är det inte längre några som åker med dessa trafikmedel – nu kan vi ta bort dem. Den utvecklingen kan man alltså få fram genom att uraktlåta att vidta nödiga underhållsåtgärder. Jag tycker att man ibland bedriver en sådan politik. På den järnvägslinje som jag här talat om brister det i underhåll så att tågens hastighet måste nedsättas t. ex. Det tycker jag är allvarligt. Det är angeläget att man inte bara säger, som kommunikationsministern nu gör, att det inte är aktuellt att lägga ner den och den järnvägslinjen, utan att man också verkar i sådan riktning att det finns underlag för en fortsatt drift.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om järnvägstrafikförbindelserna med Hovmantorp

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara fru *Johanssons* i Hovmantorp (s) den 30 januari anmälda fråga, 1975/76:208, och anförde:

Herr talman! Fru Johansson i Hovmantorp har frågat vilka åtgärder jag avser vidta för att förhindra den försämring av trafikförbindelserna i Hovmantorp som blir följden av att endast 2 av 14 tåg enligt SJ:s nya turlista gör uppehåll i Hovmantorp efter den 30 maj 1976.

Lessebo kommun har nyligen besvärat sig hos regeringen över SJ:s centralförvaltnings beslut i frågan. Ärendet är ännu inte slutligt berett i kommunikationsdepartementet. Med hänsyn härtill är jag inte beredd att nu göra något uttalande.

Fru JOHANSSON i Hovmantorp (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga, en fråga som kan verka alltför lokalt betonad men som är principiellt mycket viktig. I det första förslaget som SJ presenterade Lessebo kommun skulle man inte göra några uppehåll i Hovmantorp. Efter protest från kommunen tänker SJ sätta in en förbindelse för att ge studerande tillfälle att åka till Växjö. Denna förbindelse kommer att gå måndag till fredag. Det ger anledning undra var gränsen för nedläggning egentligen går.

SJ:s motivering att spara 3–5 minuter på sträckan Alvesta–Kalmar resp. Karlskrona ställer man sig litet frågande inför, då man vet att tågen gör långa uppehåll både i Alvesta och i Emmaboda för omkoppling. Invånarna i Hovmantorp tycker att detta är orimligt. Samhället expanderar och f. n. iordningsställs ytterligare 180 tomter för byggnation. Man räknade med ökad kollektivtrafik – inte motsatsen. Den dagliga pendlingen från Hovmantorp berör mer än 300 personer och med ytterligare inflyttning kommer den naturligt att öka, eftersom arbetstillfällena inom kommunen inte räcker till. Att det dagliga resandet skall bli både dyrare och mer tidskrävande framstår som orimligt.

Vi är beroende av kollektivtrafiken, eftersom vi har regionsjukvård med resor till Lund. Nu kan man åka tur och retur på en dag. Det blir omöjligt sedan, om man inte skall använda sig av långa och dyra taxiresor.

Redan nu går många tåg förbi. Om ytterligare 12 tåg skall passera utan uppehåll undrar vi: Vad blir det av kollektivtrafikens utnyttjande? Vi väntar ju trots allt på utredningsresultat som skall ge bättre kollektivtrafik till lägre kostnad. Min förhoppning är nu att det slutgiltiga beskedet från kommunikationsdepartementet blir positivt för invånarna i Hovmantorp och därmed för Lessebo kommun.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Eftersom ärendet, som jag sade i mitt svar, inte är slutberett i departementet vill jag inte närmare gå in på det. Att jag nu begärde ordet var egentligen bara för att säga att vi i mitt departement skall pröva den här frågan med all tänkbar noggrannhet. De som bor i Kronobergs län borde f. ö. erinra sig hur noggrant vi gick igenom sådana här saker, då vi förra året prövade kommunernas framställningar beträffande SJ:s planerade trafikändringar för ett antal stationer och driftplatser i länet inför tidtabellsskiftet i maj-juni i fjol. Vi kommer, fru Johansson, att vara lika noggranna i år som vi var i fjol.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om det statliga
stödet till
länsbibliotek och
lånecentraler*

§ 9 Om det statliga stödet till länsbibliotek och lånecentraler

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara fru *Diesens* (m) den 27 januari anmälda fråga, 1975/76:198, och anförde:

Herr talman! Fru Diesen har frågat mig när promulgationsbeslut med anledning av de av riksdagen beslutade nya formerna för det statliga stödet till länsbibliotek och lånecentraler kan väntas och vad som är orsaken till dröjsmålet.

Riksdagen uttalade sig i våras för en översyn av stödet till länsbibliotek och lånecentraler. Översynen skall göras av statens kulturråd. Jag räknar med att inom en snar framtid kunna meddela riktlinjer för kulturrådets utredning.

Fru DIESEN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret, även om det inte är särskilt utförligt.

Det här är naturligtvis inte någon stor fråga, men den är ändå av ett visst principiellt intresse. Särskilt intresse har den naturligtvis för kulturutskottet, som anslöt sig till statsrådets skrivning förra året och som hade anledning tro att dess beslut med det snaraste skulle vidarebefordras. Men man fann i en redogörelse från kulturrådet att beslutet inte kom med i det promulgationsbeslut som regeringen avlät, trots att det avläts så sent som i december 1975. Jag vill erinra om att statsrådet föreslog att man skulle göra en översyn av det statliga stödet till länsbibliotek och lånecentraler och att man skulle pröva möjligheterna att genom statsbidrag kompensera länsbibliotek och lånecentraler för kostnader vid ett system med svarstillstånd.

Det har även pågått andra utredningar, t. ex. inom skolöverstyrelsens bibliotekssektion, och det arbetet överlämnades sedan till kulturrådet. Man har också satt i gång en annan utredning inom SÖ:s bibliotekssektion, nämligen om depåbibliotek.

Men kulturrådet säger nu att syftet med den utredning som skall ske inte kan preciseras förrän det väntade beslutet från regeringen kommit till kulturrådet, och man kan inte säga någonting om när och hur denna skall genomföras. Det tycker jag är ganska anmärkningsvärt.

Statsrådet säger i sitt svar att han räknar med att inom en snar framtid kunna meddela riktlinjer, och det är naturligtvis någonting att ta fasta på. Jag hoppas verkligen att det blir inom en snar framtid. Något svar på min fråga om vad som är orsak till dröjsmålet har jag inte fått. Jag tycker att när man i sådana fall skjuter upp ett riksdagsbeslut så borde det rimligen kunna anmälas i nästa års proposition. Det hade alltså kunnat omtalas. Jag vill då fråga: Vad är orsaken till att det dröjt så länge?

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Det som gäller mera direkta uppföljningar av riksdagsbeslut, av den karaktären att de föranleder direkta åtgärder, ligger i det

promulgationsbeslut som är antaget. Här är det fråga om en översyn av länsbiblioteken och lånecentralerna, och det uttalade jag i den särskilda kulturpropositionen i fjol. Riksdagen har i och för sig inte gjort något speciellt uttalande på det här området men, som fru Diesen säger, anslutit sig till det uttalande jag gjorde.

Orsaker kan man diskutera. Om jag skall vara väldigt ärlig kan jag rakt upp och ner säga att det här är en fråga som naturligtvis är av vikt för dem som är berörda, men i den prioritering som vi måste göra på departementet har vi helt enkelt ansett oss vara tvungna att lägga denna fråga i en något senare del av arbetet. Vi har inte så mycket folk, men vi har mycket att göra och vi har helt enkelt inte fått fram denna del. Det är inte konstigare än så.

Det betyder egentligen inte att någon tid är förlorad: dels har kulturrådet mycket att göra och har inte heller fått fram alla de uppgifter som det behöver för att sätta i gång, dels tror jag att alla parter är relativt överens om efter vilka riktlinjer den här översynen skall ske. Så jag tror inte att vi kommer att förlora så särskilt mycket tempo med den lilla fördröjning som skett.

Fru DIESEN (m):

Herr talman! Det är visserligen sant att riksdagen inte gjorde något särskilt uttalande, men i och med att kulturutskottet i sitt betänkande säger att utskottet ansluter sig till föredragande statsrådets uttalande ligger även däri en viljeytring. Man förväntar sig givetvis att riksdagen skall fullfölja ett sådant beslut.

Nu säger statsrådet att ingen tid är förlorad. Jag tycker att åtskillig tid har gått förlorad – inte minst med tanke på alla de uppdrag som har lagts på kulturrådet. Det vore önskvärt om de mindre komplicerade uppdragen, till vilka kanske detta ändå hör, kunde komma i gång litet tidigare än de har gjort. Jag tycker att underlåtenheten eller dröjsmålet med att fullfölja riksdagens beslut är anmärkningsvärt – fördröjningen gäller inte bara detta ärende, utan det finns parallellfall. Utbildningsministern kommer inte heller att för årets riksdag framlägga förslag om nytt statsbidragssystem för länsmuseumerna. Det är också någonting ganska anmärkningsvärt, som kulturrådet och riksdagen redan har uppmärksammat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om rutinerna i avvisningsärenden

Fru statsrådet LEIJON erhöll ordet för att besvara fru *Johanssons* i Hovmantorp (s) den 30 januari anmälda fråga, 1975/76:207, och anförde:

Herr talman! Fru Johansson i Hovmantorp har med anledning av fattade avvisningsbeslut frågat mig dels vilka rutiner som skall tillämpas

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om rutinerna i
avvisningsärenden*

vid ett första besök hos polis resp. invandrarbyrå, dels i vilken utsträckning och på vilket sätt den sökande delges vad som skrivs i handlingarna i resp. fall.

Beslut om avvisning fattas av polismyndighet, men påstår utlänningen att han riskerar politisk förföljelse om han avvisas, och detta påstående inte är uppenbart oriktigt, skall frågan om avvisning alltid underställas statens invandrarverk.

Rikspolisstyrelsen har i samråd med invandrarverket utfärdat anvisningar för handläggning av avvisningsärende. Polismyndigheten gör en utredning, som bl. a. omfattar förhör med utlänningen. Om utlänningen uppger att han inte kan återvända av politiska skäl skall han noggrant höras om dessa med ledning av särskild blankett.

Utskriften av förhöret skall läsas upp på språk som utlänningen förstår eller delges honom på annat sätt. Vid behov skall tolk anlitas. Utlänningen skall vidare särskilt frågas om han har några erinringar eller tillägg och ges tillfälle att yttra sig över utredningen i övrigt.

Utlänningen skall även upplysas om sina möjligheter att få offentligt biträde när han har rätt härtill enligt rättshjälpslagen.

Fattar polismyndigheten själv beslut om avvisning skall utlänningen delges detta beslut, som förutom grunden för avvisningen bl. a. skall innehålla besvärshänvisning. Om utlänningen inte kan svenska skall beslutet i sin helhet översättas. I samband med delgivningen kan han skriftligen avstå från att föra talan mot beslutet – s. k. nöjdförklaring. Om han inte avger en sådan nöjdförklaring har han möjlighet att anföra besvär över beslutet hos invandrarverket inom tre veckor från dagen för delgivningen.

Invandrarbyråerna, som nästan alla är kommunala, har främst till uppgift att ge här i landet bosatta invandrare råd och upplysningar av olika slag samt att förmedla kontakter med andra kommunala och statliga organ. De flesta invandrarbyråerna svarar numera också för tolkservice inom kommunen. Det finns alltså inga statliga bestämmelser om hur invandrarbyråerna skall vara organiserade eller vilka uppgifter de skall ha, och de berörs därför inte av rutinerna vid avvisning annat än om polismyndighet anlitar tolk genom deras förmedling.

Fru JOHANSSON i Hovmantorp (s):

Herr talman! Jag skall be att få tacka statsrådet Leijon för svaret på min fråga. Det är naturligt att en människa på flykt från sitt hemland känner sig pressad och inte alla gånger klart kan bedöma vad som skall sägas vid en första kontakt med myndigheterna i det nya landet. Men det har sagts att den sökande inte alltid vetat vad som skrivits om vederbörande till invandrarverket. Därmed försvåras också möjligheterna att veta vad som skall överklagas. Ovisshet brukar också råda om möjligheterna att få advokathjälp och om vem som skall betala advokat-
arvodet.

Tidningarna beskriver ibland de goda insatser som Amnestygrupperna

gör för att hjälpa, men man undrar då om inte vederbörande fått den hjälp av samhället som han eller hon har rätt till och har förstätt den hjälp som lämnats tidigare. Jag är därför tacksam för det svar jag fått med förtydligande i fråga om vad som åvilar de olika myndigheterna.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 65

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om de värnpliktigas
reseförmåner*

§ 11 Om de värnpliktigas reseförmåner

Herr försvarsministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Björks i Gävle (c) den 15 januari anmälda interpellation, 1975/76:87, och anförde:

Herr talman! Herr Björk i Gävle har frågat mig dels vad skälet är till att man nu försvårar för de värnpliktiga att ordna sina biljettköp, dels vilka initiativ jag är beredd att vidta för att resebidragssystemet ses över.

Det har under en följd av år lagts ned mycket arbete på att efter hand förbättra de värnpliktigas möjligheter att resa hem på sin fritid. Detta har lett fram till att vi i dag har ett system av rese reformer som kompletterar varandra.

Vpl 10-resorna infördes den 1 mars 1974. Tillämpningsföreskrifter utfärdades av försvarets civilförvaltning sedan SJ har hörts. Efter vad jag har inhämtat har omfattningen av vpl 10-resorna kraftigt ökat. Detta uppges ha försvårat planeringen för SJ. Fr. o. m. den 1 januari 1976 har därför nya tillämpningsföreskrifter utfärdats. Dessa innebär bl. a. att biljetterna säljs på SJ:s resebyråer samt att beställningarna skall göras senast torsdag. De värnpliktiga har uttalat missnöje med de nya bestämmelserna. Bl. a. har den värnpliktiga arbetsgruppen uppvakttat mig i frågan.

De värnpliktigas möjligheter till ledighetsresor får självfallet inte försämrats. Det är inte heller önskvärt att nya föreskrifter leder till ökade kostnader för administration. Inom försvarsdepartementet har vpl 10-resorna och det övriga reseförmånssystemets utveckling fortlöpande följts. Även om erfarenheterna av vpl 10-resorna hittills är begränsade anser jag likväl att en översyn och utvärdering av såväl vpl 10-resorna som det övriga reseförmånssystemet nu bör ske.

Herr BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Jag vill tacka försvarsministern för svaret på min interpellation. Att denna interpellation väckts är ganska lättförklarligt med tanke på den relativt stora förändring som ägt rum i bestämmelserna för vpl 10-biljetten och även med tanke på det sätt varpå information härom lämnats eller kanske snarare avsaknaden av sådan information. Fr. o. m. den 1 januari 1976 gäller nämligen att vpl 10-biljetter inte får säljas på stationerna, att sådan biljett skall beställas senast torsdag och att biljetterna skall säljas på eller via SJ:s resebyråer.

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om de värnpliktigas
reseförmåner*

Det har uppgetts att dessa förändringar skulle betingas av att skadegörelse ägt rum på transportmedlen, och sådant är naturligtvis beklagligt. Det finns dock knappast något som talar för att situationen i det avseendet förbättras genom att man försämrar möjligheterna att utnyttja det beställningssystem som man nu har. Vad händer t. ex. för de värnpliktiga som ligger vid förband där man saknar resebyrå och hur rimmar t. ex. resebyråernas öppettider med de värnpliktigas arbetstider? Det är några av de frågor som ställts och som ännu inte har fått något riktigt svar.

I riksdagen har under flera år dessa frågor om de värnpliktigas reseförmåner tagits upp. Man har t. ex. tagit upp frågorna om samordningen mellan statens och kommunernas trafikmedel och även de tendenser till byråkrati som nu råder vad gäller beställningsförfarandet i stort.

Riksdagens försvarsutskott sade också när denna fråga behandlades 1975:

”De generella förbättringar i fråga om resor som har genomförts under senare år är högst betydande och utskottet delar försvarsministerns syn när det gäller inriktningen av ytterligare förbättringar. Det kan emellertid enligt utskottets mening finnas anledning att se närmare på de skäl som åberopas för en ytterligare liberalisering av reseförmånerna generellt sett. Detta gäller särskilt de administrativa nackdelar som kan finnas i det nuvarande systemet. Utskottet förordar därför att en översyn sker av gällande regler på området och att man i samband därmed också gör en utvärdering av erfarenheterna hittills av förmånssystemet i denna del.”

Försvarsministern säger nu i sitt svar att när det här systemet infördes skedde det i samråd med SJ. Jag tar också för givet att man i dessa frågor, innan man gör några förändringar t. ex. i vpl 10, också har ett intimt samarbete med försvarets personalvårdsbyrå och vpl-arbetsgruppen.

Försvarsministern säger vidare, vilket jag också krävt i min interpellation, att vpl-resorna och det övriga reseförmånssystemet nu skall ses över. Det är ett bra besked, som man bör hälsa med tillfredsställelse. Jag vill också erkänna att man, efter det att interpellationen har väckts, har handlagt de här frågorna raskt i försvarsdepartementet.

Statsrådet säger också ifrån att de värnpliktigas resor inte får försämrats och att de inte heller får byråkratiseras. Det är också ett bra besked från försvarsministern.

Eftersom man ansett att det nuvarande systemet förorsakar mycket arbete lokalt bland de anställda på förbanden, bör man, som jag ser det, se över möjligheterna att genomföra helt fria resor eller att införa någon form av frikort. I praktiken har man ju redan nu liberala bestämmelser, eftersom de värnpliktiga har möjlighet att resa hem tre helger i månaden till ett relativt lågt pris. Jag skulle ändå vilja ha ett mer preciserat svar av försvarsministern när det gäller översynens omfattning. Min fråga är därför:

Avser försvarsminister Holmqvist att man i den översyn som nu skall

ske även skall göra en förutsättningslös utredning om möjligheten att införa ett frikortssystem för de värnpliktiga?

Herr PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! Vi är alla överens om att det under en rad av år har gjorts mycket för att förbättra de värnpliktigas möjligheter att resa hem över permissioner och andra ledigheter. Olika reseformer gör det möjligt för värnpliktiga att oberoende av verklig kostnad och oberoende av reslängd ta sig hem. Detta har naturligtvis hälsats med tillfredsställelse av alla, främst av de värnpliktiga och deras anförvanter.

Förra året uttalades i riksdagen enhälligt förhoppningar om att de värnpliktigas reseförmåner skulle ytterligare förbättras och detta utan att det skulle öka administrationen. Man förväntade sig snarare motsatsen.

Men kort efter riksdagens uttalande krånglades systemet med vpl 10-biljetter till, och det innebar en klar försämring för de värnpliktiga. Men det som jag tycker är det olustiga i den allmänna debatten är den uppfattning som har förts till torgs om att de nya bestämmelserna är ett slags kollektivt straff för vandalisering som förekommit i samband med sådana resor. Om sådan vandalisering kan man naturligtvis bara uttala sitt fördomande, liksom man ställer sig ytterligt frågande och tveksam inför nya bestämmelser som i sig själva kan tolkas som en kollektiv bestraffning. Det är ju någonting som borde tillhöra en svunnen tid. Jag hoppas emellertid att denna uppfattning är helt felaktig. Det finns möjligheter, herr försvarsminister, att gå litet utanför interpellationssvaret och om möjligt dementera denna uppfattning.

Slutligen instämmer jag i försvarsministerns tanke på översyn och utvärdering av dessa resor. Den tanken är bra, men under den tid detta arbete pågår bör man göra allt man kan för att ta bort de inskränkningar i vpl 10-systemet som har införts fr. o. m. detta år.

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Både herr Björk i Gävle och herr Petersson i Röstånga har uttalat sin uppskattning av de åtgärder som vi har vidtagit i departementet, och det finns kanske inte mycket att tillägga. Jag vill emellertid gärna framhålla att man inte bör blanda ihop två olika saker.

Vid några tillfällen har det förekommit att värnpliktiga burit sig olämpligt åt under resa – det är tyvärr inte bara värnpliktiga som gör så, utan sådant kan inträffa var som helst – men det har ingenting med den här saken att skaffa. Myndigheterna har helt självständigt bedömt frågan, och jag antar att deras syfte har varit gott: de har velat åstadkomma en ny ordning, som enligt deras uppfattning skulle fungera bättre än det tidigare systemet. Det är bara så olyckligt att det i praktiken har blivit på det sättet att de värnpliktiga tydligen med ganska stor rätt kan uppfatta det nya systemet som en betydande försämring för deras vidkommande.

Min avsikt är ju att i den arbetsgrupp som jag tillsätter skall ingå representanter för både försvarsdepartementet och kommunikationsdepartementet men också för de här berörda myndigheterna och att denna arbetsgrupp omedelbart skall ta itu med frågan för att undersöka hur man skall kunna förbättra det som tydligen brister i den nya ordningen. Arbetsgruppen kommer sedan att få se över hela detta fält som har med värnpliktsresorna att skaffa. Det är däremot för tidigt att nu säga vad en sådan värdering kan komma att innebära.

Jag måste naturligtvis som försvarsminister när jag väger den ena fördelen mot den andra för de värnpliktiga fråga mig var det är mest angeläget att vidta någon ändring. Detta är orsaken till att jag inte i dag kan ge något besked om hur långt man kan gå i det reformarbete som förestår.

Herr BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Jag tycker ändå att det vore värdefullt om försvarsministern redan nu gjorde klart att en översyn också skall innefatta att möjligheterna till helt fria resor ses över eller att åtminstone en utvärdering görs av dessa möjligheter och de konsekvenser ett sådant system skulle innebära. Jag tror att de värnpliktiga vore tacksamma för ett klarläggande på den punkten.

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vet inte om jag uttryckte mig oklart – jag tyckte nog att jag antydde möjligheterna till olika bedömningar och sade att det inte gäller några begränsningar i det avseendet för arbetsgruppen.

Det är dock många olika saker som bör bedömas i detta sammanhang, bl. a. kostnaderna. Det är t. ex. lätt att säga att jag skall införa kort, men det kan hända att det finns vissa praktiska hakar som man också måste ta hänsyn till. Om det skall vara ett personligt kort som skall gälla, måste man vara mycket noga med att det inte kommer på avvägar och missbrukas av obehöriga.

De problem som kan inrymmas i frågan känner jag inte närmare till, och därför håller jag frågan öppen t. v., men det finns inga hinder för att arbetsgruppen tar upp den saken till behandling.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om gruvdrift i Kaunisvaara

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Lövenborgs (vpk) den 12 januari anmälda interpellation, 1975/76:77, och anförde:

Herr talman! Herr Lövenborg har ställt följande tre frågor till mig:

1. När avser regeringen att fatta beslut om gruvbrytning i Kaunisvaara?

2. Kommer den samhällsekonomiska totalkalkylen att bli vägledande för beslutet?

3. Om regeringens beslut trots allt det anförda kommer att bli negativt, finns det då i beredskap något projekt av minst samma storleksordning som snabbt kan förverkligas?

Rätten till större delen av malmfyndigheterna vid Kaunisvaara i Pajala kommun tillhör staten. Förutsättningarna för brytning av Kaunisvaaramalmen har diskuterats flera gånger tidigare i riksdagen. Senast tog jag upp denna fråga i ett svar på en interpellation av herr Lövenborg den 29 november 1974. Den 31 januari 1975 berördes Kaunisvaaraprojektet av arbetsmarknadsministern i ett svar på interpellation av herr Stridsman. I budgetpropositionerna åren 1975 och 1976 har jag också informerat om frågans läge.

Interpellanten ger i sin bakgrundsredovisning sken av att regeringen och LKAB har något slags principiell motvilja mot detta projekt och på olika sätt strävar efter att förhålla frågan. Detta är givetvis en grovt missvisande bild av det verkliga förhållandet. Följande redogörelse för frågans behandling visar att den kritik som kan utläsas ur interpellationen helt saknar grund.

Det utredningsarbete som LKAB har bedrivit kring Kaunisvaaraprojektet under senare år har skett på uppdrag av nämnden för statens gruvegendom, som sedan den 1 juli 1973 förvaltar statens gruvegendom. Nämnden har också att besluta i frågor om upplåtelse av sådan egendom. Om fråga som rör upplåtelse är av större allmän betydelse, skall nämnden enligt sin instruktion med eget yttrande hänskjuta ärendet till regeringen.

Utredningsuppdragets bakgrund är följande. Under åren 1963–1972 inventerade Sveriges geologiska undersökning (SGU) förekomsterna av främst järnmalm i Norrbottens län. Sedan inventeringen hade slutförts uppstod fråga om att lämna ut rätten till brytning inom vissa områden till lämpligt företag. Förhandlingar mellan företrädare för LKAB och staten ledde i oktober 1973 fram till ett s. k. optionsavtal mellan nämnden för statens gruvegendom och LKAB angående utredningar för tillgodogörande av järnmalmsfyndigheterna inom bl. a. Kaunisvaaraområdet. Enligt avtalet, som gäller t. o. m. år 1979, förbinder sig LKAB att enligt en av nämnden godkänd arbetsplan utföra grovprojektering innefattande kostnadsberäkningar för brytning, malmbehandling och transporter. Projekteringen skall enligt avtalet utmynna i sammanfattande lönsamhetskalkyler och innefatta personalplaner samt samhällsekonomiska och sociala synpunkter.

Jag har velat ge denna ganska utförliga redogörelse för handläggningsgången för att klargöra att ärendet är tidskrävande och ännu inte har slutbehandlats av den ansvariga myndigheten, nämnden för statens gruvegendom. Jag vill också framhålla att ärendet har visat sig mer omfattande och tidskrävande än vad som tidigare beräknats. Regeringen har hållits informerad om utredningsarbetets läge. Frågan utreds enligt min mening med all den skyndsamhet som är möjlig med hänsyn till

nödvändigheten av att få fram ett tillfredsställande underlag för beslut i en så komplicerad fråga som det här gäller.

Vad är då den närmare anledningen till att denna utredningsuppgift har visat sig så tidskrävande? Två väsentliga skäl förtjänar att framhållas särskilt, nämligen transportproblemet och svavelfrågan.

Båda dessa problem har krävt ett tekniskt-ekonomiskt nytänkande. Transportproblemet har tvingat fram analyser av möjligheterna att transportera malmen i rörledning på avstånd upp till 200 km i ett arktiskt klimat, något som aldrig tidigare skett. Malmen har hög halt av svavel, vilket bl. a. med hänsyn till miljökraven medför särskilda problem. LKAB har tagit fram helt nya metoder för att bemästra svårigheterna. Det har krävts ingående försök innan dessa metoder har kunnat utarbetas och prövas från både tekniska och ekonomiska synpunkter.

LKAB har den 21 januari 1976 överlämnat visst utredningsmaterial till nämnden för statens gruvegendom. Detta material behöver kompletteras med en samhällsekonomisk bedömning. Jag har erfarit att nämnden avser genomföra en sådan studie.

Mot denna bakgrund är jag för dagen inte beredd att uttala mig om när regeringens ställningstagande kan ske. Att ett beslut inte enbart kommer att grundas på företagsekonomiska bedömningar står, som har framgått av min redogörelse, dock redan nu klart.

Jag vill också framhålla att regeringen är väl medveten om den besvärliga sysselsättningssituationen i Pajala kommun och i andra kommuner i Tornedalen. Ett uttryck för detta är tillsättandet i juni 1974 av den särskilda arbetsgruppen för bevakning av sysselsättningsfrågor i Tornedalen, i vilken länets landshövding är ordförande. I gruppen ingår företrädare för industri- och arbetsmarknadsdepartementen samt arbetsmarknadsstyrelsen. Gruppen arbetar med bred inriktning och analyserar därvid olika projekt som kan tänkas ge sysselsättningseffekter.

Vidare vill jag erinra om att regeringen avser att senare i år lägga fram en proposition om samordnad regional- och sysselsättningspolitik. Övervägandena i denna proposition kommer att baseras på utvärderingen av Länsplanering 1974 (SOU 1975:91) Politik för regional balans och på sysselsättningsutredningens betänkande (SOU 1975:90) Arbete åt alla.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret, men jag tvekar inte att beteckna det som synnerligen torftigt.

Min interpellation mynnade ut i tre frågor:

”1. När avser regeringen att fatta beslut om gruvbrytning i Kaunisvaara?

2. Kommer den samhällsekonomiska totalkalkylen att bli vägledande för beslutet?

3. Om regeringens beslut trots allt det anförda kommer att bli negativt, finns det då i beredskap något projekt av minst samma storleksordning som snabbt kan förverkligas?”

Frågorna 1 och 3 besvaras över huvud taget inte av statsrådet. Fråga 2 besvaras i någon mån genom formuleringen: "Att ett beslut inte enbart kommer att grundas på företagsekonomiska bedömningar står, som har framgått av min redogörelse, dock redan nu klart."

Att ett beslut "inte enbart kommer att grundas på företagsekonomiska bedömningar" låter inte heller särskilt förpliktande. Det hade känts betydligt tryggare om statsrådet sagt att den samhällsekonomiska total-kalkylen skall vara avgörande.

Statsrådet ger i svaret en historisk genomgång som säkert är riktig men som inte tillför frågan något nytt som hittills inte varit känt. Men faktamaterial är ju alltid bra att ha, och jag sparar den delen för mitt numera ganska omfattande arkiv om en av Sveriges största kända outnyttjade järnmalmstillgångar.

Statsrådet Johansson ger också uttryck för en viss irritation i sitt svar till mig. Han anser att interpellanten söker ge "sken av att regeringen och LKAB har något slags principiell motvilja mot detta projekt och på olika sätt strävar efter att förhala frågan".

Jag har tittat på min interpellation och förmodar att det möjligen kan vara följande rader som något har förtörnat statsrådet:

"Att i den situationen låta en av LKAB-ledningen uträknad kostnad bli ett väsentligt skäl att ytterligare förhala frågan vore att cyniskt och brutalt överge befolkningen i övre Tornedalen" – och inte minst i Pajala kommun. Detta kommer efter det att jag i föregående stycke beskrivit situationen i Pajala kommun, som verkligen är så dystert som den kan bli.

Att frågan om gruvdrift i Kaunisvaara har förhalats under året vill jag bestämt och envist hävda. Hade frågan forcerats på det sätt som situationen i Tornedalen och framför allt Pajala kommun krävt, så borde gruvbrytningen vid det här laget ha varit i full gång. Den heta viljan, från både regeringens och LKAB:s sida, har saknats, och det kan inte döljas vilken vokabulär man nu än använder.

Eller skulle jag ha använt ett annat ord än förhaling? Ja, det kan man alltid fundera över. Det finns ju ett betydande register, men det är inte troligt att något annat adekvat uttryck hade gjort industriministern gladare.

Statsrådets irritation får väl lägga sig, men nog måste det vara lätt att förstå befolkningens irritation – för att inte säga desperation. Det är nämligen mycket länge sedan malmfyndigheten utanför byn Kaunisvaara i Tornedalen upptäcktes, men den tillgången har fått slumra under jord, samtidigt som avfolkningen och förslumningen av Tornedalen har fortgått.

Malmen i Kaunisvaara upptäcktes redan 1918. Under en rad år undersöktes fyndigheterna. På 1950-talet genomfördes flygmagnetiska mätningar, och från 1960 sysslade Johnsonkoncernen med borrhningar på en rad olika ställen. Det blev ingenting av det heller. 1960 undersöktes den malmkropp som kallas Stora Sahavaara av SGU med medel som LKAB

ställt till förfogande. 1963–1965 undersöktes södra Sahavaara, och något senare avslutade man undersökningarna av de övriga fyndigheterna i området. Resultaten publicerades i en intern rapport i maj 1972.

Då ansåg också SGU att det fanns så många data om malmen att vidare undersökningar var onödiga. Vad som återstod var en ekonomisk bedömning av malmens brytvärde.

Det har verkligen gått lång tid – från 1918 till 1976 – och fortfarande svävar befolkningen i området i osäkerhet om det verkligen skall bli någon gruva. Jag har använt ordet förhållning, men jag kan försäkra statsrådet att det är ett synnerligen modest uttryck i jämförelse med de omdömen som görs av människorna i Tornedalen och Pajala kommun.

Det har sagts att projektet är avgörande för Pajala kommuns framtid – för om kommunen skall kunna leva vidare som kommunal enhet eller dömas till döden. Det kan kanske tyckas att det är att ta i väl kraftigt att använda sådana formuleringar, men fakta – folkmängdssiffrorna – talar sitt tydliga språk om vad som håller på att ske.

Statsrådet Rune Johansson har säkert gått igenom Länsprogram 1974 för Norrbottens län. Studerar man det aktstycket förstår man varför stämningen i Pajala kommun håller på att bli mer och mer desperat. Folkmängdsutvecklingen ser ut så här: 1950 fanns det 15 200 människor i kommunen, 1960 14 150, 1970 10 750, 1971 10 550, 1972 10 350, 1973 10 050, 1974 9 700 och 1975 9 450.

Man har också gjort en prognos för utvecklingen fram till 1980. När vi har hunnit dit – och det är ju inte många år kvar – är folkmängdssiffran nere i 7 749 personer. Då har man alltså tappat 50 % av kommuninvånarna, och även i det avfolkningsdrabbade Norrbotten ligger detta i särklass.

Dessutom har länsstyrelsens flitiga prognosmakare blickat fram ända till 1990, och till dess har befolkningstalet dalat ner med ytterligare ca 1 000 invånare och skulle då vara nere i 6 811.

Ja, herr statsråd, nog är väl detta siffror som för länge sedan borde ha utgjort argument för snabba och genomgripande insatser. Men det har inte skett. Låt-gå-politiken har varit förhärskande trots alla uppvaktningar från Pajala kommun, och resultatet är som synes förskräckande. Det är de hel- och halvtomma byarna man åker igenom, det är de ödelagda jordbruken och det är en åldersfördelning som håller på att bli helt bakvänd.

Alla de siffror som jag tidigare anfört har pekat nedåt. Det gör också den procentuella andelen av barn upp till 14 år inom befolkningen under tiden 1970–1980. Den sjunker då från 23 % till 15 %, naturligtvis beroende på att de åldersgrupper som kan ägna en del av fritidens energi åt att föröka släktet blir allt mindre i kommunen.

Det finns emellertid en procentsiffra som ökar – men den ger verkligen inget underlag för optimism. Det är antalet människor på 65 år och uppåt, vilkas procentandel ökar från 12 % 1970 till 23 % 1980.

Vad innebär nu det? Jo, det innebär helt enkelt att man är i färd

med att rycka undan grunden för en framtida industrialisering och expansion i kommunen.

Snart är man alltså i det läget att statsmakterna kan säga: I Pajala kan vi inte göra några satsningar – det finns ingen produktiv arbetskraft kvar. På pensionärer bygger man ingen framtid.

Jag målar inte upp någon karikatyr med detta. Verkligheten är allvarlig nog. Framtidsperspektivet, om ingenting snabbt kommer att ske, kan man lätt förutse.

Med Pajala kommun är det i dagsläget ungefär som med en svårt sjuk patient. Man har diagnosen klar. Patienten håller på att förblöda, och det vet myndigheterna om. I det här fallet finns ingen annan läkare än samhället, staten, som hittills har nöjt sig med att bevittna hur patienten undan för undan försvagas. I annat sammanhang skulle en sådan läkare dras inför socialstyrelsens ansvarsnämnd och dömas till straff, androm till varnagel.

Det finns en medicin som måste sättas in. Den löser inte kommunens alla problem, men den stoppar den nuvarande blodavtappningen och ger kommunen förutsättningar att överleva och utvecklas. Den medicinen är att man snabbt öppnar gruvbrytning i Kaunisvaara. Det kan ge ett tillskott på 800 nya arbetstillfällen eller något mindre, beroende på vilket brytningsalternativ man väljer. Därtill kommer ännu mera i indirekt sysselsättning, i servicenäringar, anläggningsarbeten osv. Detta skulle skapa en helt ny situation för Pajala kommun.

Där har man nu länge väntat på ett positivt besked. Gruvfyndigheten har som sagt varit känd sedan början på 1930-talet, och ett besked har utlovats, men ingen vet när det kommer. Eventuellt kan ett beslut fattas under sommaren, har det sagts. Det låter svävande och ovisst, och i svaret till mig har statsrådet alls ingen uppfattning om en tänkbar tidpunkt för klarsignal. Jag tycker att detta är oroväckande och vill än en gång använda mig av samma formulering som i interpellationen: Hur länge tänker man hålla människorna på förhoppningarnas halster?

Jag har ställt frågan om det är den samhällsekonomiska bedömningen som kommer att bli avgörande för beslutet, och statsrådet Johansson antyder att så kan bli fallet. Då skall man räkna med vad staten sparar in på icke utbetalade arbetslöshetsersättningar, socialvård, kostnader för flyttningar av människor, redan befintliga bostäder och en väl utbyggd samhällsservice samt dessutom att kommunen får ökade skatteintäkter och att man förhindrar den kapitalförstörelse som sker när skolor och fastigheter förfaller därför att de inte används, eftersom folk har flyttat därifrån, att man skapar ny sysselsättning utöver den rena gruvdriften osv. Det är många faktorer som skall in på det pluskontot. Dessutom – och det räknar jag som en högst betydande plusfaktor – breddar man gruvbrytningen i Norrbotten och koncentrerar inte all malmexploatering till Kiruna- och Gällivaregruvorna.

Slutligen bör man också på pluskontot sätta upp vad detta ger människor utöver det rent materiella. Det är sådant som inte kan mätas

i pengar. Ty hur kan man mäta lyckan, glädjen och tillfredsställelsen hos människor som får chansen att stanna kvar i den bygd som har sett dem födas, den bygd där de trivs och där de vill leva vidare? Det är i pengar räknat helt omätbara ting, men ur mänsklig synpunkt är de ack så betydelsefulla.

Allt detta bör tas med i den samhällskalkyl som skall ligga till grund för beslutet, och då kan det bara bli ett positivt beslut. Men det måste fattas snabbt, jag understryker det, ty det är bråttom för Pajala kommun!

Nu säger statsrådet Johansson att regeringen är medveten om att Pajala kommun befinner sig i ett svårt läge, och det bör då innebära att statsrådet på allt sätt försöker forcera fram ett beslut, som enligt min mening borde komma någon av de närmaste månaderna. Det finns inte rådrum för ytterligare förhållning. Statsrådet får ursäktas att jag använder det uttrycket om ett projekt som är diskuterat sedan 1918.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! I den regionalpolitiska debatten har man från regeringens sida ofta framhållit att det inte är pengar som saknas utan konkreta objekt att satsa på. I den fråga som vi nu diskuterar, Kaunisvaaraprojektet, verkar det vara ett omvänt förhållande. Genom att starta gruvbrytning i Kaunisvaara har regeringen ett konkret, realistiskt objekt att satsa på men tvekar när det gäller pengarna.

Sett ur Pajala kommuns synpunkt brinner det nu i knutarna. Något måste göras snabbt för att förhindra en katastrof. Det snabbaste sättet att motverka en utarmning för Pajala är att gruvbrytningen i Kaunisvaara kommer i gång utan ytterligare dröjsmål. Den utredning som LKAB nyligen offentliggjort visar att Kaunisvaaraprojektet även från företagsekonomiska synpunkter kan ge en viss förräntning på investerat kapital. Enligt utredningen förefaller det inte osannolikt att Kaunisvaaraprojektet skulle kunna ge förhoppningsvis en 8-procentig förräntning. Det tycker jag inte är dåligt. Även om man skulle få en lägre avkastning än 8 % borde regeringen inte tveka att starta gruvbrytning i Kaunisvaara.

Som jämförelse med Kaunisvaaraprojektets förräntningsmöjligheter på ca 8 % kan jag nämna att Statsföretagsgruppens lönsamhet mätt på totalt arbetande kapital under åren 1970–1973 var i genomsnitt 6 %.

Men det skulle vara fel om Kaunisvaaraprojektets förverkligande avgjordes enbart på företagsekonomiska skäl. Jag vill vara den första att understryka att så inte får bli fallet. Till grund för ett ställningstagande i frågan, om gruvbrytning kan startas i Kaunisvaara, skall givetvis ligga en samhällsekonomisk bedömning. I interpellationssvaret säger industriministern att LKAB:s utredningsmaterial från den 21 januari i år behöver kompletteras med just en samhällsekonomisk bedömning.

När det gäller behovet av en samhällsekonomisk bedömning i en sådan här fråga råder inga delade meningar mellan mig och industriministern. Däremot kan jag inte dela industriministerns uppfattning att den samhällsekonomiska bedömningen för Pajalas vidkommande kräver ytter-

ligare studier, som sägs i interpellationssvaret. Industriministern kan väl vara överens med mig om att något snabbt måste ske i Pajala kommun för att rädda sysselsättningen. Den samhällsekonomiska bedömningen måste därför vara tämligen given för Pajala kommun. Ju snabbare man kommer i gång med Kaunisvaaraprojektet, desto större blir den samhällsekonomiska vinsten. Den måste stiga i takt med ökningen av sysselsättningen i Pajala och med den förbättring som därmed sker av utnyttjandet av alla samhällsinvesteringar som har gjorts i kommunen. Det finns, herr industriminister, inga andra bedömningar som kan göras i denna fråga. Men om vi fortsätter och utreder den samhällsekonomiska effekten blir kalkylen bara sämre och sämre ju längre vi uppskjuter startandet av gruvbrytning i Kaunisvaara.

Den avgörande frågan när det gäller om gruvbrytning kan startas i Kaunisvaara är att projektet även med utgångspunkt i företagsekonomiska kalkyler kan ge en viss förräntning på nedlagt kapital. Nu återstår bara att ägaren, i det här fallet staten, bestämmer sig för på vilken nivå förräntningsvärdet bör ligga. Med detta vill jag anknyta till offertsystemet, som regeringen tillmätt så stor betydelse när det gäller att förena det företagsekonomiska intresset med det samhällsekonomiska. Kaunisvaaraprojektet skulle ha varit ett utomordentligt tillfälle för regeringen att i praktisk handling omsätta andemeningen i propositionen 1969:121.

Därför ställer jag avslutningsvis frågan till industriministern: Varför har regeringen inte begärt någon offert av förvaltningsbolaget eller LKAB i denna fråga?

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Detta är ju en mycket besvärlig fråga – det visar också de anföranden som nu har hållits. Det är lätt att rent känslomässigt gripas av de problem som föreligger i Tornedalen och inte minst i Pajala. Herr Lövenborg resonerade ungefär som om det bara är han och möjligtvis hans parti som har känsla och förståelse för den situation som medborgarna i Tornedalen upplever. Jag vågar garantera att vi i lika hög grad söker engagera oss i de problem som bygden där uppe har, att vi har lika stor känsla för medborgarnas rätt till arbete och utkomst. Men jag tror det är nödvändigt att även i ett känslomättat engagemang söka göra en så realistisk bedömning som möjligt.

Herr Lövenborg resonerar ganska enkelspårigt. Han säger ungefär följande: Här finns ju malm. Varför sätter man då inte i gång att bryta den malmen? Det spelar ingen roll vad det kostar. Men vi måste ändå veta om de tekniska förutsättningarna för brytning av malmen är för handen, vi måste veta någonting om avsättningsmöjligheterna för malmen och vi måste veta vad det kostar att bryta malmen. Jag har i mitt svar redovisat att det var två mycket väsentliga problem som man ställdes inför: transportproblemet och avsvavlingsproblemet. Men de båda talarna har förbigått detta. De har förbigått det utomordentliga utredningsarbete som LKAB har lagt ned för att undersöka möjligheten att transportera

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om gruvdrift i
Kaunisvaara*

malmen från Kaunisvaara antingen till Gällivare eller ned till Luleå. Efter studier av motsvarande problem i Australien och USA har man så småningom kommit fram till att det finns tekniska möjligheter att via rörledningar trots klimatförhållandena klara själva transportproblemet, även om det är kostsamt.

Det andra problemet är den speciella sammansättningen av malmen – den är mycket svavelhaltig. Efter studier vid amerikanska institutioner har man försökt komma fram till en metodik för att lösa det problemet.

Då har man alltså kommit så långt att man kan konstatera att tekniskt bör malmbrytningen kunna klaras. Avsättningsmässigt kan man tänka sig att merparten av malmen tas till stålverket i Luleå.

Men sedan kommer ändå kostnadsfrågan in i bilden. Vad kostar detta? Ja, här stiger nog herr Stridsman fram och säger: Man har ju sagt att man får 8 % på det nedlagda kapitalet. Jag hade, herr Stridsman, några timmars överläggningar med LKAB:s ledning häromdagen. Vi gick igenom kalkylerna och jag frågade: Vad kostar detta, och hur mycket måste LKAB vid en någorlunda rimlig förräntning ha från samhället – kalla det gärna samhällskostnad? Man har angivit att förlusten eller det som vi behöver subventionera i annan ordning ligger någonstans mellan 45 och 65 milj. kr. per år. Om vi får 700 människor sysselsatta, betyder det att vi skall subventionera med ca 100 000 kr. per år och anställd.

Herr talman! Är det då så underligt om vi frågar oss hur den kostnaden förhåller sig till de samhällsekonomiska värden som står på spel? Det skall undersökas. Undersökningen pågår. Jag hoppas att den inte skall behöva ta mer än ungefär tre månader. Det är nämnden för statens gruvegendomar som har lagt det uppdraget på industriverket. Men är det inte också rimligt att vi undersöker om det finns alternativ till sysselsättningen och vad de kommer att kosta? Vi kommer därför att begära att Statsföretag och Svetab – Svetab är ju en del av Statsföretag – utarbetar en offert på ett företag av något slag som kan ge sysselsättning åt inemot 200 människor. Det gäller alltså inte en offert på gruvbrytningen – en sådan får vi i annan ordning – utan det är sysselsättning av annat slag. Jag skall nu inte ge mig in på några funderingar över vad slags sysselsättning det kan bli fråga om, utan det får bli Statsföretags och Svetabs uppgift. Jag hoppas att man även i detta fall inom loppet av tre månader kan prestera ett förslag i det avseendet och att vi då också får en offert på vad det kommer att kosta, så att detta kan ställas i förhållande till den samhällsekonomiska värderingen.

Herr talman! Vi har sannerligen känsla för att skyndsamhet här är av nöden, och vi kommer att påskynda de ytterligare bedömningar som skall ligga till underlag för en mera slutgiltig prövning.

Jag gjorde ett litet observandum när jag lyssnade till herr Lövenborg. Han frågade vad det är som har gjort mig irriterad. Jag känner mig inte alls irriterad vare sig av frågan eller av de uttalanden som herr Lövenborg gjorde. Men det var rätt intressant att iaktta att herr Lövenborg, när han citerade en mening ur sin interpellation, bara läste halva meningen.

Herr Lövenborg citerade: "Att i den situationen låta en av LKAB-ledningen uträknad kostnad bli ett väsentligt skäl att ytterligare förhålla frågan vore att cyniskt och brutalt överge befolkningen i övre Tornedalen ---." Där stannade herr Lövenborg, men fortsättningen lyder: "---- som under många år, inte minst inför varje valrörelse, har hållits på förhoppningarnas halster." Detta var kanske en medveten förkortning av citatet. Här uppträdde nu två talare från den övre Norrlandsbygden, som tycks vara ute för att inge förhoppningar, förhoppningar som man kanske inte på något sätt behöver infria men som kan vara av ett visst värde för dessa i den debatt som nu förs där uppe. Jag sade tidigare att det kan vara bra med känsla och med ett känslomässigt engagemang, men vi får inte glömma bort realismen, de faktiska möjligheterna att lösa ett problem. Jag har inte velat inge förhoppningar genom att säga att oavsett vad det kostar, så skall vi sätta i gång gruvbrytningen. Jag är beredd att undersöka möjligheterna för en gruvbrytning och även till alternativa sysselsättningar. Sådana alternativ kan ge oss möjligheter att skapa den sysselsättning som i dag behövs, om än inte i den omfattning som en gruvbrytning skulle kunna ge. Oavsett vad vi nu gör så har vi kvar möjligheterna att också i det långsiktiga perspektivet bedöma gruvbrytningen. I ett annat klimat, inte minst när det gäller ekonomin men också när det gäller efterfrågan, utesluter jag inte att även den kostnadsmissiga bedömningen av gruvprojektet kan komma att bli en annan än den vi i dag har möjlighet att göra. Men jag skulle ändå inte vilja ställa ut en växel i detta avseende. Däremot vill jag klart säga ifrån att så långt det är möjligt kommer vi att engagera oss i att söka skapa sysselsättning i Tornedalsbygden.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Statsrådet Rune Johansson tycker att jag försöker ge ett intryck av att det bara är jag och mitt parti som har ett engagemang i den här frågan. Jag tror inte att jag har någon anledning att försöka ge det intrycket. I Pajala kommun och jag tror i hela Norrbotten finns en veritabel folkfront som spänner över alla partigränser för att man skall klara problemen i Pajala kommun. Då är det mest gripbara och påtagliga gruvbrytning i Kaunisvaara.

När det gäller den av Rune Johansson påtalade utelämnningen i citatet av en mening i min interpellation vill jag säga att jag senare i mitt anförande citerade även slutet av stycket.

Industriministern vidhåller att frågan om gruvbrytning i Kaunisvaara har handlagts med den skyndsamhet och handlingskraft som varit möjlig. Befolkningen i Pajala kommun delar inte den uppfattningen, och det gör jag inte heller.

Jag är precis lika klar som statsrådet över att en gruva öppnar man inte i en handvändning. Men det har verkligen funnits möjligheter under lång tid.

Politik är att vilja, har vår statsminister sagt. Jag är övertygad om

att hade den heta viljan verkligen funnits så hade gruvbrytning i Kaunisvaara nu varit verklighet och läget i Pajala kommun betydligt bättre.

Men låt oss inte gråla om det som har varit och det som inte gjorts. Det viktigaste nu är att beslutsamhetens friska fläckar blir pådrivande för regeringens beslut. Det finns en klar folkopinion som kräver att projektet sätts i gång, och den spänner över alla partigränser. Det bör också väga något vid ställningstagandet.

Det talas om höga investeringskostnader. Rune Johansson säger att man inte till varje pris kan öppna den här gruvan. Ja, det blir säkert inte billigt att börja gruvdrift i Kaunisvaara, men det nuvarande tillståndet i kommunen är verkligen också en dyrbar historia för samhället. Den låga sysselsättningen innebär stora kostnader för staten.

Bara som ett exempel kan jag ta detta med skatteutjämningen. Det är ett system som medför kompensation dels för högre kostnadsläge, dels för lägre skattekraft. Den låga skattekraften är ett direkt resultat av dålig tillgång på sysselsättningstillfällen.

Under 1970-talet har Pajala kommun fått ungefär 100 miljoner i skatteutjämningsbidrag, räknat i dagens penningvärde. Utan det bidraget skulle kommunens inkomster ha halverats. Även de mest grundläggande uppgifter som en kommun har att sköta skulle inte ha kunnat fullgöras utan bidraget.

Hälften av det belopp jag nämnde, 50 miljoner, har tillfallit Pajala kommun på grund av låg skattekraft. Låt oss anta att ett industrijobb kostar så mycket som 300 000 kr. i investeringar. Med hjälp av dessa 50 miljoner skulle det då ha kunnat skapas 165 nya arbetstillfällen. Industriministern skulle alltså med gott samvete ha kunnat överlämna 50 miljoner till Statsföretag på villkor att 165 nya industrijobb skapades. Det hade varit väl använda pengar.

En hundraprocentig subventionering av ett sådant projekt skulle alltså vara lönsam för Statsföretag AB. Kalkylerna skulle inte belastas med en enda krona för avskrivningar. Statsföretags vinst skulle stiga. Finansministerns skatteinkomster från Pajala kommun skulle stiga och hans utgifter för kommunen sjunka, både vad gäller skatteutjämningsbidrag, arbetslöshetsunderstöd och arbetsmarknadspolitiska insatser.

På detta sätt måste man räkna också i fråga om den här gruvan i Pajala kommun.

Det har talats om ett investeringsbelopp på 1,5 miljarder kronor. Det har skrämmt en del folkvalda och fått dem att rygga tillbaka inför beloppets storlek. Min personliga uppfattning är förstås att det under årens lopp har hämtats så enorma rikedomar från Norrbotten att det inte är mer än en skärv som skulle ges tillbaka. Jag är dessutom övertygad om att investeringen insatt i en totalekonomisk kalkyl skulle betala sig.

Misstanken finns också att LKAB vid sin begränsade undersökning har huggit till litet väl kraftigt för att det därmed skulle vara lättare att dödförklara projektet.

Jag vill fråga statsrådet Rune Johansson om han anser att den in-

vesteringssiffra som nämnts på 1,5 miljarder kronor ligger inom en realistisk ram.

Jag vill också fråga honom om det gjorts någon undersökning av jämförbara kostnader för det gruvprojekt som den finska staten har börjat ungefär en mil från Kaunisvaara på den finska sidan. Det borde vara av betydande intresse.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Sedan jag tagit del av interpellationssvaret och lyssnat på industriministern har jag kommit fram till den slutsatsen att den del som avser transportproblemet och svavelfrågan enligt LKAB:s utredning – jag har även tagit del av den – är ett avslutat kapitel. Industriministern framhåller i sitt inlägg att stora svårigheter varit förknippade just med transportproblemet och svavelfrågan. Låt mig bara utan att fördjupa mig alltför mycket i transportproblemet säga att frågan om en pumpledning har vissa nackdelar – det säger man i utredningen. Det är speciellt två nackdelar som ett sådant transportsystem har. På grund av rostmän, sägs det i utredningen, måste man i förväg bestämma livslängden på projektet. Det är klart att det är mycket svårt att göra en sådan beräkning. Gruvdriften kanske kan hållas i gång i 20 eller låt oss säga 30 år, och om man gör en felbedömning är det vanskligt om man har bestämt sig för ett transportsystem av den här typen.

Jag har också för mig att frågan om avsättningen för malmen i viss mån redan är löst. Enligt utredningen pekar alla tecken på att malmen i första hand skall gå till Luleå.

En annan sak som jag tycker är intressant och som jag frågade industriministern om är varför man inte från regeringens sida i egenskap av ägarpart till Statsföretag och även till LKAB begärt in en offert när det gäller Kaunisvaaraprojektet. Nu säger industriministern att han haft ingående samtal med företrädare för LKAB i flera timmar och att man därvid kommit fram till att malmbrytning i Kaunisvaara skulle medföra en förlust på mellan 45 och 60 milj. kr. per år. Det var en nyhet! Jag vet inte om det skall uppfattas som ett svar på den fråga jag ställde. Jag måste återgå till den utredning som LKAB har gjort. LKAB:s slutsatser enligt utredningen är att projektet inte ger den förräntning som ett gruvföretag kräver – det slår man fast och det har jag också försökt säga här. LKAB menar att man borde få en förräntning på minst 20 % men anser att i det här fallet en förräntning på kanske 8 % inte är osannolik. Nu säger emellertid industriministern att projektet skulle komma att medföra en förlust på mellan 45 och 60 milj. kr. per år. Någon förlust talar man inte alls om i utredningen. Därför uppstår givetvis en massa frågetecken. Var kan man få fram det här materialet? Jag vill anknyta till det som herr Lövenborg i viss mån var inne på: Hur snabbt kan man få fram uppgifter om hur pass stora samhällets kostnader skulle bli i det här fallet? Enligt LKAB:s egen utredning, som är satt på pränt, talar man inte om några direkta förluster, men industriministern talar om förluster på mel-

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om gruvdrift i
Kaunisvaara*

lan 45 och 60 milj. kr. per år. Det vore intressant att få veta hur man fått fram dessa skillnader.

Sedan sade industriministern att vi inte skall glömma bort realismen i den här frågan. Jag tycker inte att jag har glömt bort realismen. Kaunisvaara har utretts väldigt länge. Vi från centern har inte bara kört på. Vi har ansett att man måste få utreda den här frågan i lugn och ro. Men någon gång måste vi få fram ett utredningsresultat så att vi kan ta ställning till denna fråga.

I interpellationssvaret hänvisade industriministern till en interpellationsdebatt som jag hade med arbetsmarknadsministern för ungefär ett år sedan i den här kammaren. Då sade arbetsmarknadsministern till mig att man kunde förvänta sig en utredning som kanske var klar med sitt ställningstagande under sommaren 1975. Nu säger industriministern att den kanske är klar om tre månader. Vi kommer då närmare sommaren 1976.

Här har vi väntat på utredningsresultat, och i alla fall från centerns sida inte enbart kört på utan varit realistiska och försökt invänta resultat. När vi nu får gensvar i form av en utredning från LKAB som, vad jag kan bedöma, är realistisk, då måste jag utgå från att nu verkligen föreligger sådana fakta att vi med utgångspunkt i den utredning LKAB gjort kan ta ställning i den här frågan. Därför vill jag ännu en gång återkomma till industriministern och ställa frågan: Varför har inte regeringen begärt offert från Statsföretag eller LKAB och blir förlusten verkligen 45–60 milj. kr. årligen.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Till herr Lövenborg skulle jag vilja säga att såvitt jag kan bedöma är den investeringskostnad på 1 1/2 miljard kronor, som LKAB har räknat fram, en realistisk bedömning. Om den kostnaden är hög eller inte måste avgöras med hänsyn till den avkastning man kan få ut av de pengar man satsar. Vid en normal företagsekonomisk bedömning skulle, vad jag kan förstå, svaret från LKAB – om vi begärde en offert – bli att man vill ha något mellan 45 och 65 milj. kr. för att bryta malmen. Så långt är vi alltså komna och då får vi göra en bedömning av de samhällsekonomiska konsekvenserna, precis som vi gjorde i Stekenjokk där vi kom fram till att det var rimligt att för en 20-årsperiod med brytning av kopparfyndigheterna i Stekenjokk ställa upp en garanti på 50 milj. kr. Det skulle kunna bli förluster, men dem kan man ta därför att de uppvägs av de samhällsekonomiska och rent mänskliga fördelar som sysselsättningen innebär. Det är en sådan bedömning vi vill göra även för Pajalas vidkommande.

Jag har sagt här att bedömningen från gruvnämndens och industriverkets sida är att man bör kunna klara en sådan utredning på tre månader och jag anser att det är nödvändigt att göra det. Men jag vill därutöver även ha möjligheten att få in ett alternativ. Finns det ett alternativ? Kan vi få fram ett företag som ger sysselsättning för 150–200 personer

mycket skyndsamt och vad skulle det kosta? Det tycker jag ändå är en ganska rimlig uppläggning.

Man kan göra jämförelser med projekt i Finland. Det är klart att det finns anledning att snegla på vad man gör i Finland, där man bryter malm som ligger på ungefär samma breddgrad. Men då kommer vi in på frågan vad det kostar. På vilken nivå ligger lönerna i Finland i förhållande till de lönekostnader vi har i Sverige? Vi har väl ändå anledning att säga oss att om vi skall öppna en gruva i Kaunisvaara så skall lönen vara den som är gångse för gruvbrytning i andra svenska företag. Jag kan alltså inte se att vi därifrån får någon avgörande vägledning.

Vid bedömningen om denna investeringskostnad är rimlig, dess storleksordning osv. får man ändå inte bortse från att vi för en diskussion i annat sammanhang om mycket större investeringar i vår norra landsdel.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Uppgiften om det årliga underskottet på 40–60 milj. kr. var också för mig en nyhet, herr statsråd. Över huvud taget är det här sifferresonemanget ganska intressant. Statsrådet Johansson säger att en investeringskostnad på 1,5 miljarder kronor förefaller någorlunda realistisk. Jag måste säga att jag tycker att investeringssiffran förefaller mycket hög, och jag vill återigen gå in på erfarenheterna från den finska sidan. Finländarna har nyligen öppnat en gruva som ligger bara några mil från Kaunisvaara. I en intervju i Dagens Nyheter har chefen för den gruvan talat om att man där investerade 120 milj. kr. och bryter 1 miljon ton per år. I LKAB-utredningen talas det om att man skall bryta 5 miljoner ton malm, vilket skulle kräva investeringar på 1,5 miljarder kronor. De yttre förutsättningarna vid de här båda gruvorna skiljer sig inte särskilt mycket från varandra, men de båda investeringsbeloppen är helt olika. Det är rätt förbryllande.

I samma intervju i Dagens Nyheter talar chefen för gruvan om att finska staten svarar för räntan på det investerade kapitalet – och med den förutsättningen gör man inga förluster. Mot bakgrund av de fakta som anförs bl. a. från finskt håll anser jag att det finns underlag för mycket starka tvivel när det gäller tillförlitligheten i LKAB:s kalkyler. Jag vågar än en gång yppa misstanken att siffrorna är väl rundhant tilltagna för att LKAB skall komma ifrån en uppgift som man inte är särskilt intresserad av.

Eftersom jag nämnde några finska erfarenheter kan man också fundera över ett eventuellt samarbete när det gäller avsättningen. LKAB:s utredare har sagt att finnarna inte var intresserade av att köpa malm från Kaunisvaara, men i samma DN-intervju som jag nyss har nämnt säger den finske gruvdirektören att Finland vill köpa malm från Sverige för det expanderande järnverket i Brahestad och att malm från Kaunisvaara måste bli billigare än malm från Kiruna eller Malmberget. Jag tror att avsättningen över huvud taget inte är något problem, för även Norrbottens Järnverk har förklarat sig berett att ta emot malmen.

Sammanfattningsvis: Kan finländarna öppna en gruva på andra sidan gränsen och förklara att de i stort sett inte gör några företagsekonomiska förluster borde det gå också på den svenska sidan, då förutsättningarna är likartade.

Den sista frågan i min interpellation – om man har något annat projekt i beredskap om svaret beträffande gruvdriften mot all förmodan skulle bli negativt – lämnas ganska öppen.

Statsrådet talar om att det vore acceptabelt att tänka sig ett företag med 150–200 personer. Det är klart att det vore bra. Men även detta svävar helt i det blå. Jag hävdar att det behövs ett företag av annan storleksordning och ett klarare besked, om människorna skall känna någon som helst trygghet, för den händelse det skulle bli ett negativt besked. De runda formuleringar som statsrådet använder i slutet av interpellationssvaret ingår verkligen inga stora förhoppningar.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag skulle vilja återkomma med en fråga i anslutning till det underskott på 45–60 miljoner som industriministern nämnde. Har LKAB i sin företagsekonomiska kalkyl räknat med en avkastning på 20 eller 25 %, och är det detta som föranleder ett krav på 45–60 milj. kr.? Det vore intressant att veta, eftersom det inte alls framgår av utredningen.

Det är vidare välkommet om 150 eller kanske 200 personer kan få sysselsättning i Pajala kommun. Men jag tror inte att vi skall sätta det ena mot det andra. Jag tror att såväl en gruvbrytning som eventuell annan sysselsättning mer än väl behövs i den delen av inlandet och i Tornedalen.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag har upplyst om att LKAB har gjort den bedömningen att vid en normal företagsekonomisk avkastning av brytningen stannar förlusten vid mellan 45 och 65 miljoner. Vilka procenttal för förräntningen man har använt kan jag inte exakt ange.

Jag har också velat ge ett svar på herr Stridsmans fråga varför vi inte begärt en offert från LKAB på en brytning i detta sammanhang. Svaret är att LKAB vid en eventuell offert på brytning av malmen i fråga preliminärt kommer att begära en summa som ligger på den nämnda nivån. Detta har vi självfallet att bedöma mot bakgrund av de samhällsekonomiska värdena som står på spel. Kan det vara rimligt att satsa dessa pengar? Jag skall inte göra något uttalande om det just nu utan vill först se på resultatet av den samhällsekonomiska utvärderingen.

Nu säger herr Lövenborg att LKAB-ledningen uppenbarligen har försökt att övervärdera kostnaderna. I mina samtal med LKAB-ledningen har det klart framgått att företaget i och för sig haft ett stort intresse av brytningen av malmen i Kaunisvaara. Om LKAB skulle bryta 2 1/2 miljon ton malm per år och transportera denna till Luleå, skulle företaget

därmed ha ett större utrymme för försäljning av den malm som bryts i Kiruna. Man menar alltså att det skulle vara ett värdefullt tillskott.

Men LKAB:s skyldighet är att göra upp så realistiska kalkyler som över huvud taget är möjliga över utgifterna för denna brytning och över vad den malm som det gäller kommer att kosta. Det är från den utgångspunkten, herr talman, som jag tillåter mig att säga att herr Lövenborg gör sig skyldig till en oförsynthet när han uttalar att LKAB-ledningen medvetet försöker ta upp kostnader som inte har täckning i verkligheten.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag har ingen anledning att försöka sätta änglavingar på LKAB-ledningen. Den har i andra sammanhang betett sig på ett rätt underligt sätt, och jag är inte alls främmande för tanken att den också vinklar en utredning på det sätt som den själv vill.

Jag vill i alla fall som slutinlägg i denna debatt säga att statsrådet Rune Johanssons besked tyder på att man inte har något rejält projekt i beredskap om det, mot allt förnuft, blir ett nej till gruvdriften. Jag anser att läget i Pajala måste innebära en förpliktelse för regeringen att fatta beslut om en gruvbrytning och göra det mycket snabbt. I annat fall tvekar jag inte att säga att man begår ett svek mot människorna i Pajala kommun och i Tornedalen, som nu i två eller tre decennier matats med den ena utredningen efter den andra samtidigt som avfolkningen och ödeläggelsen har gripit omkring sig. Jag vill understryka att regeringen måste fatta ett positivt beslut och dessutom betrakta detta bara som en början till åtgärder som måste planeras för hela Tornedalen och övriga inlandskommuner. Jag har nämnt att industriella projekt kan subventioneras till 100 % och ändå innebära samhällsekonomisk lönsamhet och minskade kostnader för staten. Den matematiken tror jag måste få ett helt dominerande spelrum i förhållande till de rent företagsekonomiska kalkylerna när det gäller Kaunisvaaraprojektet.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag är inte heller ute för att sätta änglavingar på någon, men låt mig med hänsyn till herr Lövenborgs uttalande om LKAB-ledningen säga att jag anser att det här i riksdagen hör till att man gör en anständig bedömning av deras handlande som inte har möjlighet att själva vara här och försvara sig.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om åtgärder mot
statliga beställningar
på lönsömnad
utomlands*

§ 13 Om åtgärder mot statliga beställningar på lönsömnad utomlands

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara fru Hörnlunds (s) den 13 januari anmälda interpellation, 1975/76:81, och anförde:

Herr talman! Fru Hörnlund har frågat mig dels om jag anser att det i rådande läge för den svenska tekoindustrins anställda finns anledning för statsägda företag att lägga ut lönsömnad utomlands, dels om jag avser att vidtaga några åtgärder för att förhindra att sådana beställningar kommer till stånd.

Interpellationen har föranletts av SweTeco AB:s planer att i år lägga ut lönsömnad i Jugoslavien.

SweTeco bildades i början av 1970-talet genom att ett antal tekoföretag gick ihop i en koncern med 2 500 anställda. Från statens sida betraktades detta samgående som ett viktigt led i tekoindustriernas strukturella omvandling. Bl. a. Investeringsbanken medverkade till att samgående kom till stånd. Genom missgrepp från företagsledningens sida medan företaget ännu var privatägt sattes hela verksamheten på spel. Investeringsbanken gick för ett år sedan in som ägare och en ny företagsledning trädde till. Härigenom tryggades fortsatt sysselsättning för de anställda.

Jag har velat redovisa denna bakgrund för att klargöra att SweTeco haft att reda upp svårigheter som ärvts från tidigare ägare. Den allmänt bekymmersamma situationen inom tekoområdet har självfallet inte gjort detta arbete lättare. Enligt min mening har företagets nuvarande ledning och ägare företagets och de anställdas bästa för ögonen när de söker efter lösningar. Nu överväger företagets ledning att lägga ut lönsömnad utomlands.

I det aktuella fallet är det fråga om en produkt – bomullskappor – där företagets svenska tillverkning slagits ut från marknaden. Från SweTecos sida hävdar man att företaget i detta läge har haft att välja mellan att ge upp sin marknadsandel i fråga om berörda plagg eller att etablera egen import. Att tillverka kapporna inom landet till konkurrenskraftiga priser har inte bedömts möjligt. Några generella bidrag för att täcka tekoföretagens förluster utgår inte.

Enligt SweTecos ledning söker man att för egen del dra nytta av en import hellre än att överlåta detta till andra och därmed öka möjligheterna att trygga sysselsättningen inom den kvarvarande svenska tillverkningen.

Jag vill understryka att jag anser att lönsömnad utomlands inte löser de svenska tekoindustriernas problem på längre sikt. Under alla omständigheter är det angeläget att åtgärder av det slaget inte vidtas som kan få allvarigare konkurrensförskjutande effekter på den svenska marknaden. Åtgärder av detta slag får inte leda till att företagen ger upp inhemsk tillverkning. Jag är medveten om att problemen för svensk tekoindustri är stora f. n. Riksdagen har på regeringens förslag beslutat om ett fortsatt stöd till industrin för att underlätta en omstrukturering.

Regeringen har vidare nyligen haft en rad överläggningar rörande tekoindustriernas problem med företrädare för branscherna.

Min principiella ståndpunkt är att tekoföretagen bör söka lösa sina problem utan att lägga produktion i låglöneländer.

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min interpellation. Det är väl känt att tekoindustrin har kommit i ett mycket besvärligt läge. Vi hade ju under hösten här i kammaren möjligheter att diskutera branschens problem i samband med att riksdagen fattade beslut om en rad åtgärder för att stödja näringen. Under senaste tiden har dock varslen ökat, och detta inger naturligtvis oro inför framtiden. Antalet redan arbetslösa inom tekobranschen har ökat. I en del företag löper varslen ut under våren. Andra företag försöker lösa problemen genom s. k. naturlig avgång, vilket ju också innebär färre arbetstillfällen.

I detta för de anställda men också för de seriöst arbetande företagen bekymmersamma läge är det skrämmande att många företag förlägger en allt större andel av produktionen utomlands. Otvivelaktigt – detta har framhållits i många sammanhang i riksdagen – hjälper de därmed till att slå ut övrig tekoindustri här hemma, på sikt även sina egna företag. Många tekoföretag medverkar således till att sakta men säkert säga av den gren som de själva sitter på, och till slut börjar hela tekotrådet att murkna. Det är nämligen ingen hemlighet att en stor del av tekoföretagen också är de stora importörerna av halvfabrikat och färdigtillverkade varor. Många företag har etablerat filialföretag utomlands. Andra har valt vägen att lämna ut s. k. lönsömnad i andra länder. I princip skiljer det inte så mycket mellan det ena och det andra. I båda fallen skickar man yrkeskunnig svensk personal till ort och ställe som klarar design och instruktion samt står för en viss övervakning av tillverkningen. När man etablerar filialföretag får man givetvis svara för investeringarna, i den mån inte värdlandet gått in med subventioner. När det gäller lönsömnad utnyttjar man redan etablerade företag i tillverkningslandet.

Från fackligt och politiskt håll har vi genom åren varit mycket skeptiskt inställda till tekoföretagens utlandsetableringar och den åtföljande importökningen, inte minst på grund av det dubbelspel som företagen bedrivit genom att dels klaga på den stora importen och ropa efter importbegränsningar, dels själva samtidigt medverka till att allt fler varugrupper tillverkas och införs från andra länder. Genom att varorna dessutom har svensk kvalitet och svensk design har konkurrensen naturligtvis snedvridits för de företag som föredragit att ombesörja tillverkning i hemlandet. Jag skall inte gå närmare in på kapitlet svensk vara, men jag anser att det är svårt för oss alla att i dag veta om vi köper tekoprodukter av svensk eller utländsk tillverkning, så infiltrerat är hela systemet. Nu kan vi kanske lämna de privata företagen i detta sammanhang, eftersom vi knappast har möjligheter att påverka deras handlande. Min interpellation gäller ju, om det finns anledning för stats-

Nr 65

Torsdagen den
12 februari 1976

---

*Om åtgärder mot
statliga beställningar
på lönsömnad
utomlands*

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om åtgärder mot
statliga beställningar
på lönsömnad
utomlands*

ägda företag att lägga ut lönsömnad utomlands och om industriministern avser att vidta åtgärder för att förhindra att sådana beställningar kommer till stånd.

Jag skall inte dölja att jag blev mycket upprörd när jag den 10 januari tog del av SweTeco-ledningens planer att lägga ut lönsömnad i Finland, Jugoslavien, England eller Irland under 1976 och att man redan lagt ut lönsömnad under 1975.

Nu kan man naturligtvis, såsom företagsledningen gjort, hänvisa till det höga kostnadsläget och till att statliga företag liksom privata skall drivas enligt strängt företagsekonomiska principer. Men fullt så enkelt kan man inte gå förbi den principiellt mycket viktiga frågan, huruvida statsägda företag skall lägga tillverkning utanför vårt land. Den statliga företagsamheten har knappast byggts upp i syfte att skapa sysselsättning i andra länder. De flesta av oss minns mycket väl diskussionerna om Investeringsbanken och dess roll i näringspolitiken. Syftet med dess inrättande var ju att stärka tillgången på riskvilligt kapital för att främja en tillväxt av industrin och trygga sysselsättningen inom vårt land. Jag är helt säker på att ingen vid den tidpunkten skulle ha kunnat drömma om att Investeringsbankens ledning skulle medverka till en överflyttning av produktion från Sverige till andra länder. Det borde vara en mer näraliggande uppgift att försöka göra mer långsiktiga bedömningar i syfte att stärka vårt näringsliv och skapa sysselsättning här hemma.

Inte minst i rådande konjunkturläge och med de speciella problem tekonärningen har att brottas med borde man noga tänka sig för innan man ger sig ut på galejan. Det har nämligen visat sig att det inte alltid är så särskilt lyckobringande för tekoföretag att starta utlandstillverkning. Jag kan som exempel nämna Magni i Borås, som hade en stor lönsömnad av herrkostymer i Jugoslavien vid mitten av 1960-talet. Andra företag har haft utomordentligt stora bekymmer med verksamheten utomlands. Här kan jag som exempel nämna Eiser och Algots.

Faktum är att många av de företag som inte etablerat verksamhet utomlands tycks klara sig bäst, åtminstone i det långa loppet. Jag anser därför att det är mycket beklagligt att SweTecos ledning valt att följa en del privatföretag i spåren för att utnyttja billig arbetskraft utomlands. Från företagets sida anför man:

Genom att använda våra kunskaper om marknaden och om riktiga kläder kan vi bredda vårt sortiment med produkter som vi f. n. inte tillverkar och marknadsför. Det är dessa nytillkommande produkter som med fördel löntillverkas utomlands. Det är givetvis vår målsättning att upprätthålla den produktionskapacitet vi har i Sverige.

Den 10 januari framhöll man således detta från företagets sida i en tidningsintervju. Den 12 januari lämnade jag min interpellation. Den 15 januari varslades de anställda vid ett av SweTecoföretagen, nämligen Oscar Jacobson AB i Karlskrona, om att företaget skall läggas ned den 15 juni i år. Varslet berör 76 anställda.

Det måste ha känts bittert för arbetskraften i Karlskrona att samtidigt

som man får meddelandet om nedläggningen går SweTecos ledning ut och talar om sina planer på tillverkning utomlands. En av de drabbade i Karlskrona uttryckte det på ett mycket drastiskt men ganska riktigt sätt: Är det meningen att vi tekoanställda skall emigrera för att få jobb?

Enligt min mening hade det varit rimligt att SweTeco använt sig av de kunskaper man säger sig ha om marknaden och om riktiga kläder och att man tagit fram de nya produkter som man skall tillverka utomlands i bl. a. Karlskronaföretaget. I stället får förmodligen samhället, liksom det fått göra i många fall när det gäller privata företag, gå in med arbetsmarknadsåtgärder för att lösa Karlskronaproblemen. Det är ganska väl känt att industriministern är i färd med att försöka finna lösningar där nere just nu.

Industriministern tycks ansluta sig till min synpunkt att lönsömnad utomlands inte på längre sikt löser de svenska tekoindustriernas problem. Likaså tar industriministern upp frågan om konkurrens effekterna och framhåller att vi inte gärna kan ge upp en inhemsk tillverkning. Däremot har industriministern knappast gått in på den enligt min mening principiellt viktiga frågan om statliga företags ansvar när det gäller att välja handlingslinje. Låt mig ändå tyda den principiella ståndpunkt som industriministern kommer fram till i slutet av interpellationssvaret – nämligen att tekoföretagen bör söka lösa sina problem utan att lägga produktionen i låglöneländer – som en klar fingervisning till SweTeco och ledningen för Investeringsbanken, liksom till andra företag där staten har ett betydande inflytande och ägarintresse.

Min slutsats är alltså att industriministern delar min uppfattning att statsägda företag som SweTeco bör tillverka inom landet. Jag hoppas att jag tolkat industriministerns svar rätt.

Under detta anförande övertog fru tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru NORMARK (s):

Fru talman! Att staten och samhället i övrigt gör stora insatser för att bereda människor sysselsättning har vi många bevis för. Ett exempel på detta var Algots etablering i Västerbotten. Det var en glädjens dag i september 1972, då det blev känt att 1 000 nya jobb var att vänta. Det skulle ge sysselsättning åt människor, särskilt kvinnor, som inte tidigare haft möjlighet att få arbete.

Företaget erhöll i totalstöd 70 milj. kr., därav 55 miljoner i utbildnings- och sysselsättningsstöd och 15 miljoner till byggnader som eventuellt skulle få övertagas senare. Fabriksbyggnaden uppfördes som kommunalt beredskapsarbete och var klar efter två månader.

För dessa stora satsningar från statens sida åtog sig konfektionsföretaget att under en femårsperiod ordna 1 000 nya arbetsplatser i Västerbotten, varav 600 i Skellefteå och 200 vardera i Lycksele och Norsjö. De första anställningarna skedde redan i slutet av 1972. Berörda kommuner satte

*Om åtgärder mot
statliga beställningar
på lönsömnad
utomlands*

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om åtgärder mot
statliga beställningar
på lönsömnad
utomlands*

omedelbart i gång med byggande av daghem och bostäder.

Algot är ett familjeföretag som vuxit till ansenlig storlek. Att företaget under dåvarande ledning förlade en del av sin produktion till Västerbotten berodde knappast på välgörenhet utan bedömdes främja företagets utveckling. Statens och kommunernas satsningar samt tillgång på arbetskraft inbjöd till denna lokalisering. I stället för att man skulle behöva flytta arbetskraften kom företaget.

Detta har hittills under avtalsperioden uppfyllt sina åtaganden. F. n. arbetar i Skellefteå 478 personer, i Lycksele 145 och i Norsjö 139. Det blir sammanlagt 762 personer, så det återstår att ordna 238 arbetsplatser. Genom att planen hållits har det inte funnits anledning att hysa någon oro för att målet 1 000 nya jobb inte skulle uppnås.

Men nu har en ny företagsledare tillsatts. Och det är närmast ett par uttalanden av honom som väckt bekymmer. Han har för lokalpressen uttalat sin tro på tekobranschens framtid. Inför tanken på ett större statligt inflytande säger han sig inte ha haft kontakt med statligt företagande men tycker allmänt att staten inte har några speciella förutsättningar att bättre än andra sköta företag. I en stor rikstidning har han verkat mera bekymrad för sitt företags framtid. Kostnadsutvecklingen måste bli lugnare, säger han, men i avvaktan på besinning beträffande lönerna måste företaget få någon form av subvention. Subventioner kan aldrig bli annat än en tillfällig lösning, tillägger han. Vi måste anpassa oss till de betingelser som gäller, försöka öka mekaniseringen. Hjälp inte detta, får vi gå vidare på vägen att förlägga en del produktion till låglöneländer.

För de människor i Västerbotten som fått arbete och för de kommuner som inte sparat någon möda för att kunna ta emot företaget ter sig de relaterade uttalandena som motsägelsefulla, olyckliga och skrämmande. Att på samma gång uttala sin tro på tekoindustrins framtid, begära subventioner och hota med att flytta utomlands är förbryllande.

Innebär dessa uttalanden en programförklaring, och är det kanske en allmän inriktning hos branschen att vilja förlägga sin tillverkning utomlands? Vad är att vänta när avtalstiden är till ända? Kommer de stora satsningar som gjorts, och som betyder så mycket för vårt län, inte att ge trygg sysselsättning för de människor det är fråga om?

När det talas om behovet av ökad mekanisering, borde det rimligen inte gälla ett företag som helt nyligen tillförts 70 friska miljoner. Skellefteådelen av företaget har också nyligen flyttat in i en ny fabriksbyggnad, som formellt tillhör kommunen. Värdet av den lokalisering som här skett kan inte överskattas i en bygd med stor undersysselsättning. Kraven på en varaktig sysselsättning för de människor som i detta fall blivit oroade står fast.

Här skall klart sägas ifrån att någon njugghet och underlåtenhet från samhällets sida inte förekommit. Men med hänsyn till tongångarna i de berörda intervjuerna finns det anledning för stat och kommun att i samverkan med de anställda med största uppmärksamhet följa utveck-

lingen och vidta de åtgärder denna kräver.

I Veckans Affärer av den 29 januari i år kunde man i en kommentar till tekopaketet läsa: "Regeringen har visat väldigt god vilja, men det som hittills gjorts räcker ändå inte." Fru talman! Algots slogan "Säg Algots – det räcker" räcker inte heller.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Fru talman! Jag har personligen inte någonting till övers för att man lägger sin produktion utanför landet. Men det måste i alla fall sägas att det är naturligt att ett företag försöker att förbilliga sin produktion, och det gör man kanske när det har blivit för dyrt att driva produktionen här i vårt land. Man söker sig då ut på andra marknader.

Jag tycker att vid ett sådant här tillfälle får vi inte glömma att grunden till de svårigheter som den så manuellt arbetande tekoindustrin har i dag är den häftiga kostnadsutveckling som vi har haft i vårt land. Herr industriministern var ju inne på denna löneutveckling i den debatt som fördes här för en liten stund sedan, där det gällde att jämföra Sveriges möjligheter att bryta malm med de möjligheter som Finland har. Tidigare har det tyvärr sagts från regeringshåll och från LO-håll att näringsgrenar som inte har möjlighet att följa med i löneutvecklingen bör slås ut. Jag skulle vara glad om det är så att man har ändrat uppfattning på den punkten nu och menar att det är av stort värde att vi försöker bevara en sådan här näring som har möjligheter att sysselsätta så mycket folk.

Jag vågar säga att jag känner till denna produktion som man nu förklarar inte längre går att bedriva här i landet. Det har gällt förstklassig konfektion, och det har varit en vara som mycket har efterfrågats på den svenska marknaden – de svenska konsumenterna har tyckt om den. Sett från den synpunkten – alltså från konsumentsynpunkt – är det beklämmande att vi inte längre skall ha denna produktion kvar. Det förvånar mig om det är så att man skulle kunna ersätta den produktionen med tillverkning i lågprisländer.

Jag uppskattar mycket fru Hörnlunds uttalande här att det måste ligga i samhällets intresse att nu inte försvåra situationen för dem som har visat att de genom ihärdighet och effektivitet kunnat hålla sig kvar på den svenska marknaden. Och det verkligt allvarliga krav som nu måste resas är väl att de åtgärder, som jag förstår att samhället eventuellt är berett att vidta, inte skall vara av selektiv art, vilket tyvärr har förekommit i alltför stor utsträckning, när regeringen gjort någonting. De åtgärder som skall vidtas måste, herr industriminister, vara av generell natur, så att alla blir delaktiga av dem, för att undvika en sådan snedvriden konkurrens som vi tyvärr har fått vara med om under de senare åren. Vi får inte göra det svårare för de företag som klarar sig i dag.

Det har rests krav på att samhället skulle ta över verksamheten – inte här i dag men väl utanför detta hus. Enligt mitt förmenande kan det inte vara rätta vägen. De ständigt återkommande propositionerna om stödåtgärder för de statliga företagen visar att det från samhälls-

Nr 65

Torsdagen den
12 februari 1976

---

*Om åtgärder mot
statliga beställning-
ar på lönsömnad
utomlands*

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om åtgärder mot
statliga beställningar
på lönsömnad
utomlands*

ekonomisk synpunkt näppeligen kan vara en utväg. Och ännu mindre tror jag på det när det gäller en sådan bransch som den vi här diskuterar.

Enligt mitt sätt att se är det nödvändigt att staten gör någonting för att på ett effektivare sätt minska den ständigt ökande importen från lågprisländerna. Den frågan kanske inte faller inom industriministerns område, men jag vill ändå nämna den här i dag. Jag har också vid flera tillfällen här i riksdagen motionerat i den frågan utan att vinna någon förståelse för den. Nu tycks emellertid tankegångarna ha ändrats något, och därför skulle det vara intressant att höra när regeringen kommer att använda sig av den registrering som igångsatts då det gäller importen till vårt land av tekoprodukter. Det kanske närmast är handelsministern som skulle svara på den frågan, men jag förmodar att även industriministern är väl insatt i det problemet. Vi har kanske nu hunnit så långt att det inte längre går att bara tillsätta kommittéer och samlas till rådslag; nu fordras det handling!

Under de senaste månaderna har jag haft ett otal telefonpåringningar från småföretagare som bävat inför de stora räkningar som kommit i år från riks försäkringsverket när det gäller de avgifter som skall betalas. De båda Hagauppgifterna blev ytterligt besvärande för en näringsgren som den vi nu diskuterar, därigenom att man genomdrev så ytterligt kraftiga stegringar av de olika formerna av arbetsgivaravgifter. Jag var i går med om att i ett utskott behandla ett ärende som också kommer att innebära att man nu skall lägga ytterligare arbetsgivaravgifter på lönekostnaderna. Om vi i längden skall kunna driva näringsgrenar som fordrar så mycket manuell arbetskraft som denna, så är det helt nödvändigt att vi med större försiktighet handskas med metoder som innebär att man lägger ytterligare bördor på arbetskraften som sådan.

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! Vi kanske inte här skall ta upp en stor politisk debatt om statliga företag kontra andra. Jag tyckte emellertid att herr Magnusson i Borås gjorde ett alltför generaliserat uttalande om nödvändigheten av att så ofta komma till riksdagen och begära medel för att klara de statliga företagens drift. Detta har ju i mycket hög grad samband med att vi har fått ta över en rad privata företag som inte kunnat klara sig. Man kan bara se på varven. Jag skulle också kunna ta andra exempel. Jag tycker det är rimligt att göra på det sättet och att klara åtskilligt av sysselsättningen. Vi har ju också i stort sett varit överens om det. Och då får man naturligtvis också finna sig i att vi kan råka i svårigheter med en del företag.

Ingen kan heller hävda att de statliga företagen arbetar under i huvudsak andra förhållanden än privata eller kooperativa. Vi får räkna med att även de är beroende av konjunkturerna. Jag tänker t. ex. här på vår gruvindustri och våra stålföretag. Och därför är NJA:s situation inte anorlunda än situationen för Domnarvet eller Oxelösund – för att nu nämna ett par exempel. Vi har även sådana företag som vi nu resonerar

om, alltså tekoföretag, textil och konfektion.

På en punkt tror jag vi är helt överens. Vi har en mycket effektiv tekoindustri i Sverige. Den har haft ungefär samma takt i ökningen av produktionen per anställd som industrin i dess helhet. Om man gör en ordentlig analys av vad som har skett under 1960-talet och början av 1970-talet kan man notera att beklädnadskonsumtionen ökat med i genomsnitt ca 2 % om året, vilket är en låg ökningstakt, under det att tekoindustrins produktivitetsökning legat på 7–7,5 % per år. Om man då har samma sysselsättningstal i industrin får man en överproduktion, i varje fall statistiskt sett. Det har det nu inte blivit, därför att sysselsättningen har minskat; tekoindustrin har också klarat åtskilligt genom export, delvis med stöd av statliga medel, inte så omfattande men ändå, som jag har uppfattat det, uppskattade.

Nu har det inträffat något speciellt under 1975 – det kan vi vara överens om. Herr Magnusson sade att det beror på lönekostnaderna. Vad är då lönekostnaderna? Ja, de är ett resultat av de förhandlingar som förs mellan de fackliga organisationerna och företagen och deras organisationer. Hagguppörelserna kan man ta in i sammanhanget, men där sökte man väga in en del av det tillgängliga löneutrymmet och ta det i anspråk för andra uppgifter som skattesänkning osv. Men låt oss inte fördjupa oss i det.

Vi har noterat att det under 1975 skedde en kostnadsökning som gjorde att avståndet mellan lönekostnaderna i Finland och i England, för att ta ett par i detta avseende typiska nationer, och lönekostnaderna i Sverige ökade i stället för att, som under några år av högkonjunktur 1972–1974, knappas in en smula. Under 1973 och 1974 hade vi det också relativt lugnt i fråga om vår textil- och konfektionsindustri. Jag säger relativt lugnt; det förekom en så att säga normal omstrukturering. Men 1975 sköt krisen fart igen. Det är det läget vi nu möter, med problem av den art som fru Hörnlund tagit upp.

Jag vill gärna säga att fru Hörnlunds tolkning av mitt uttalande är riktig. Jag kan inte se att det på sikt är någon lösning för vår tekoindustri att försöka exploatera arbetskraften i låglöneländerna. I de diskussioner med branschens företrädare som regeringen haft för bara några dagar sedan är det ingen – jag känner en viss tillfredsställelse över detta – som åberopat de möjligheterna för att på sikt klara problemen. Man har fört fram förslag, som jag i dag inte skall göra någon värdering av, för att försöka klara situationen under den närmaste tiden. Jag utgår ifrån att man räknar med att vi på nytt kan komma in i en process som gör att kostnadsavståndet mellan svensk industri och andra länders kommer att knappas in. Det är en förhoppning som man kan hysa. Den torde vara realistisk, om vi kan räkna med en högkonjunktur på nytt – och det hoppas vi – där köpkraften i andra länder ökar med möjligheter till avsättning av inte minst de textila produkterna från de inhemska industrierna på den egna marknaden. Därmed kan importkonkurrensen i någon mån komma att bli lättare.

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om åtgärder mot
statliga beställningar
på lönsömnad
utomlands*

Kan vi göra någonting just nu för att möta de svårigheter som branschen uppenbarligen har? Ja, det är det vi nu skall överväga. Om vi får fram några förslag måste vi komma till riksdagen med dem i vår. Vi skall nu samla de förslag som kommit in från branschorganisationerna och från det beklädnadsråd som under ett par månader arbetat i överstyrelsens för ekonomisk försvarsberedskaps regi, för att sedan låta en beredningsgrupp i kanslihuset skyndsamt undersöka var möjligheterna finns och vad det kommer att kosta.

Längre kan jag inte gå i dag i mina besked. Jag bara noterar att detta arbete skall påbörjas omedelbart och skall bedrivas med all den skyndsamtighet som är möjlig. Därefter får vi se om det ändå inte skall finnas förutsättningar att lösa problemen. Vi ser gärna att vi kan lösa dem i samförstånd mellan samhälle, företag och anställda – de anställdas organisationer hade ju också representanter med i de överläggningar som förts.

Till fru Normark vill jag säga att vi självfallet mycket noga följer utvecklingen vid Algots Nord. Åtskilliga miljoner har satsats där, och det är arbetsmarknadsstyrelsens skyldighet att bevaka den utveckling som pågår. Vi hoppas att det inte heller här skall behöva uppstå några större problem.

Jag tycker som sagt att med den kvalitet som den svenska tekoindustrin ändå har och den rad av företag, som med de kostnader de har trots allt klarar sig på den inhemska marknaden och på exportmarknaden bör vi ha möjligheter att så småningom klara upp problemen.

Herr Magnusson i Borås säger att regeringen och LO medvetet har låtit en del företag inom detta område slås ut. Han grundar väl den uppfattningen på de uttalanden som gjordes på 1950- och 1960-talen, inte minst från fackligt håll, att vi måste ha en lönekostnadsutjämning mellan företagen. Låglöneföretagen borde ges förutsättningar att betala samma löner som andra företag – det är också ett konkurrensproblem om arbetskraften. Om man inte klarade den uppgiften fick vi finna oss i en omstrukturering, även om vi då blev av med en del av dessa företag. Men en förutsättning var att vi kunde skapa annan sysselsättning med möjlighet till högre löner.

Detta är en omstruktureringsprocess som har pågått. Jag brukar erinra om att från 1955 och fram till 1970 minskade antalet sysselsatta inom teko- och skoindustrin från ca 115 000 ned till 55 000. Samtidigt ökade verkstadsindustrin med ungefär 150 000. Statistiskt löser sig problemet, men vi kan inte bortse från de mänskliga svårigheter som uppstår för företag, anställda och kommuner. Därför måste vi gemensamt försöka nå fram till en strukturställning som är någorlunda under kontroll, med användande av de medel som kan stå till förfogande för att bevara så mycket som möjligt av vår industri.

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om åtgärder mot
statliga beställning-
ar på lönsömnad
utomlands*

Fru HÖRNLUND (s):

Fru talman! Herr Magnusson i Borås tog upp frågan om en höjning av socialförsäkringsavgiften för att finansiera barnstugeutbyggnaden. Jag tycker inte att det var ett väl valt exempel. Det är väl knappast några företag som har haft så stor nytta av en bra utbyggd barntillsyn som just tekoindustrin, eftersom denna har haft så stor andel kvinnor i produktionen. Jag tycker inte att tekoindustrin skall dra sig för att betala sin tribut. Ett faktum är också att i det förgångna, innan vi hade kommunaliserat barntillsynen i vår gemensamma hemort, var tekoindustrin mycket intresserad av en barntillsynsutbyggnad och bidrog till den med årliga summor.

Jag tackar än en gång industriministern för svaret och kanske mest för klarläggandet när det gäller lönsömnadsarbetet. Jag uppfattar det så att min tolkning var riktig – SwcTeco bör tillverka i Sverige.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Fru talman! Jag är fullt på det klara med att det nu, liksom fallet varit i alla tider, måste försiggå en viss strukturförändring i näringslivet. Det är bara det att man måste försöka se till att denna förändring inte går så kolossalt snabbt som nu varit fallet. Annars uppstår de problem som industriministern här själv pekade på. Det blir konsekvenser för människorna. Men det blir också nationalekonomiska följder. Landet förlorar rätt mycket av det kapital som lagts ned i dessa industrier. Därför måste det vara ett samhällsintresse att försöka motverka en sådan här utveckling. Det hoppas jag att vi kan vara överens om.

När det gäller de åtgärder som man nu inom regeringen är beredd att diskutera, är det tydligen så att man är inne på något mer långsiktiga lösningar. Det är inget fel i det. Men faktum är att situationen i dag inger stor oro med hänsyn till den kraftigt svällande importen från lågprisländerna. Ur den synpunkten skulle jag vilja skicka med en liten hälsning – om industriministern nu träffar handelsministern – att man inom en snar framtid vidtar åtgärder av det slag som jag under flera år försökt göra klart för riksdagen är nödvändiga.

Vad beträffar fru Hörnlunds lilla påpekande till mig förhåller det sig så att vi i vår lilla hemstad var förutseende långt innan fru Hörnlund kom in i Borås stadsfullmäktige. Vi har länge skött de här sakerna ganska bra i Borås, och det är därför rätt beklämmande om vi, som en gång har klarat av dessa problem, nu också skall klara av dem för alla andra.

Fru NORMARK (s):

Fru talman! Jag hade också tänkt säga ett par ord till herr Magnusson i Borås på samma tema som fru Hörnlund tog upp. När Algots Nord etablerade sig i vårt län frågade man om kommunerna kunde ordna barntillsynen. Man ville vara övertygad om att den arbetskraft som ställdes i utsikt, särskilt då kvinnorna, skulle kunna komma och arbeta. Kommunerna har verkligen också gjort stora insatser för att klara barntill-

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om utbyggnad och
modernisering av
kraftverk i Indalsäl-
ven*

synen. Jag kan inte tänka mig att industrin i det här fallet inte skulle ha nytta av detta och vill vara med och betala. Detta är också en arbetsmiljöfråga. Om man känner sig trygg för sina barn när man är på arbetet, gör man en bättre arbetsprestation.

Jag vill tacka industriministern för de ord som kom mig till del angående Algots Nord. Jag underströk starkt att samhället här gjort stora insatser; det har inte visats någon njugghet. Nu är det bara att se till att företaget gör den motprestation som är att förvänta. Med de uttalanden som gjorts i dag tror jag att de som blev oroade av de senaste tidningskriverierna blivit lugnade.

Fru HÖRNLUND (s):

Fru talman! Borås har faktiskt lika litet som någon annan kommun klarat barntillsynsfrågan, herr Magnusson. Men det må tillåtas mig att säga att det blev litet mer fart på den frågan under den tid jag satt med i stadsfullmäktige.

Sedan skulle jag vilja säga till herr Magnusson när det gäller frågan om importrestriktionerna att han ju faktiskt inte har sina partivänner med sig. De ville ju inte ens vara med om den registrering, som herr Magnusson nu med så stort intresse väntar på.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Fru talman! Jag måste i all skämtsamhet säga till fru Hörnlund att jag lämnade stadsfullmäktige när hon kom dit – vi satt aldrig där samtidigt.

I övrigt tror jag att vi kan vara överens när det gäller det problem vi nu diskuterar och hoppas på att de åtgärder som nu skall vidtagas kommer att medföra att vi får åtminstone några förbättringar för de här näringarna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Om utbyggnad och modernisering av kraftverk i Indalsälven

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Westbergs i Ljusdal (fp) den 15 januari anmälda interpellation, 1975/76:89, och anförde:

Fru talman! Herr Westberg i Ljusdal har frågat mig om jag vill redogöra för de åtgärder som vidtagits efter riksdagens beslut våren 1975 om undersökning av förutsättningarna för utbyggnad och modernisering av kraftverk i Indalsälven.

Motioner om utbyggnad och modernisering av kraftverk i Indalsälven och om byggande av pumpkraftverk i älvens nedre del väcktes i riksdagen såväl våren 1973 som våren 1974. Riksdagen avsåg motionerna med

---

*Om utbyggnad och
modernisering av
kraftverk i Indalsäl-
ven*

motiveringen att man ville avvakta resultatet av den pågående utredningen om vattenkraftsutbyggnaden i södra Norrland och norra Svealand – den s. k. Sehlstedtska utredningen. När utredningsmannen i maj 1974 lade fram sitt betänkande visade det sig emellertid att utredningen inte hade närmare undersökt eller värderat de om- och tillbyggnadsprojekt som kraftföretagen hade redovisat i bl. a. Indalsälven. Förklaringen härtill var att dessa projekt inte annat än i undantagsfall och då i mycket begränsad omfattning berörde outbyggda eller orörda älvsträckor.

I oktober 1974 hade jag en överläggning med bl. a. berörda kraftföretag om utbyggnader i Indalsälven. Några månader senare informerades jag om att Indalsälvens vattenregleringsföretag, i vilket alla större kraftintressenter i älven är representerade, hade beslutat att översiktligt klarlägga de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för att öka maskineffekten i kraftstationerna på älvasnittet Krångede–Stadsforsen till samma storlek som övriga stationer i älven. Utredningen överlämnades till industridepartementet i april 1975.

Av utredningen framgår bl. a. följande. Den del av Indalsälven från Storsjön till havet som har den lägsta utbyggnadsgraden omfattar kraftstationerna Krångede, Gammelänge, Hammarforsen, Svarthålsforsen och Stadsforsen. Nedanför liggande Järkvissle kraftstation får enligt gällande tillstånd inte utnyttja mer vatten än 720 m³/s. Ett naturligt utbyggnadsalternativ är därför utbyggnad av delsträckan Krångede–Stadsforsen till 720 m³/s. Det skulle kunna ge ett effekttillskott av ca 240 MW.

En utbyggnad av detta slag bedöms emellertid f. n. vara långt ifrån ekonomisk. Det beror på att behovet av effekt för toppkraftproduktion under de närmaste tio åren kommer att bli tillgodosett genom det program för utbyggnad av kraftproduktionsanläggningar som redan har beslutats för tiden fram till mitten av 1980-talet. Det gör att ytterligare tillskott av effekt under denna tid blir mycket lågt värderade från kraftekonomisk synpunkt.

Regleringsföretaget visar i sin utredning på en möjlighet att förbättra lönsamheten för den berörda utbyggnaden. Det skulle kunna åstadkommas genom att Ammeråns vatten leds över från Överammer till Gesunden och korttidsregleras där. Vattnet i Ammerån kommer härigenom att kunna utnyttjas även i kraftstationerna Krångede och Gammelänge. Den totala nyproduktionen av energi till följd av effektutbyggnaden inkl. överledning har beräknats till ca 300 miljoner kilowattimmar.

Överledningen av Ammerån har behandlats inom ramen för den tidigare nämnda Sehlstedtska utredningen och har därvid placerats i klass 3 b i utredningsmannens rangordning. Projektet tillhör med andra ord de utbyggnader som enligt riksdagens beslut förra våren t. v. är undantagna från slutlig tillåtlighetsprövning enligt vattenlagen i avvaktan på att pågående utredning rörande vattenkraftsutbyggnader i norra Norrland har slutförts och dess resultat har remissbehandlats.

Jag vill i sammanhanget erinra om ett annat aktuellt utbyggnadsprojekt i Indalsälven nedströms Storsjön. Det gäller Granboforsen, som vid en

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om utbyggnad och
modernisering av
kraftverk i Indalsäl-
ven*

utbyggnad skulle ge ett energitillskott av ca 100 miljoner kilowattimmar. Projektet har placerats i klass I i den Sehlstedtska rangordningen, dvs. bland projekt vars genomförande skulle skada endast måttliga bevarandevärden. I propositionen 1975:30 om energihushållning m. m. föreslog regeringen att projektet Granboforsen skulle betraktas som öppet för prövning i vanlig ordning. Riksdagen hade dock en annan uppfattning och beslöt att även detta projekt tills vidare skulle undantas från prövning.

Herr Westberg anser det också angeläget att förutsättningarna för byggnad av pumpkraftverk i Indalsälvens nedre lopp utreds. Ett pumpkraftverk skiljer sig inte nämnvärt från en vanlig vattenkraftstation med hög fallhöjd. Skillnaden består främst i att den maskinella utrustningen går att använda även för pumpning. Under tidsperioder när belastningen på elnätet är låg utnyttjas överskottsenergi till att pumpa upp vatten till ett högt beläget magasin. Under högbelastningstid tappas vattnet ur magasinet igen och ger elkraft på vanligt sätt. Det bör framhållas att pumpkraftverken inte ger något nettoutbyte av energi. Av varje kilowattimme som går åt till pumpningen får man igen 80 % vid kraftproduktionen.

Pumpkraftstationerna tillhör således kategorin toppkraftverk. Som jag redan har sagt föreligger inte något behov av sådana anläggningar utöver dem som redan har beslutats förrän under senare hälften av 1980-talet.

Jag kan också nämna att kraftindustrins samarbetsorgan CDL i augusti 1975 publicerade en rapport om toppkraftverk. I rapporten ges en teknisk-ekonomisk beskrivning av skilda slag av toppkraftverk och information om deras miljöpåverkan. Vidare redovisas översiktligt ett trettio-tal tänkbara lägen för pumpkraftverk. Sex av dessa ligger vid Indalsälvens nedre lopp.

Mot bakgrund av den redovisning som jag här har lämnat anser jag för min del att ytterligare undersökningar om förutsättningarna för utbyggnad av vattenkraftverk i Indalsälven f. n. inte är påkallade.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Fru talman! Jag vill först uttala ett tack till industriministern för svaret på min interpellation. Svaret är utförligt och upplysande men leder tyvärr fram till ett negativt besked när statsrådet framhåller att han anser att ytterligare undersökningar om förutsättningarna för utbyggnad av vattenkraftverk i Indalsälven f. n. inte är påkallade. Uttrycket "för närvarande" håller dock en dörr på glänt och det vill jag notera.

Industriministern bygger sitt ställningstagande på en av Indalsälvens vattenregleringsföretag gjord utredning angående de tekniska och ekonomiska förutsättningarna att öka maskineffekten i kraftstationerna på älvavsnittet Krångede-Stadsforsen till samma storlek som övriga stationer i älven. En sådan utbyggnad skulle enligt utredningen kunna ge ett effekttillskott av ca 240 MW. Utredningen fann dock en sådan utbyggnad vara långt ifrån ekonomisk f. n.

Den bristande lönsamheten beror enligt svaret på att behovet av effekt

för toppkraftproduktion under de närmaste tio åren kommer att bli tillgodosett utan den här utbyggnaden genom det program för utbyggnad av kraftproduktionsanläggningar som redan har beslutats för tiden fram till mitten av 1980-talet.

Båda de anförda skälen mot en utbyggnad – relativt litet krafttillskott och inget behov av effekt för toppkraftproduktion – förvånar något. Det är intressant att få veta att ytterligare s. k. toppkraft utöver programmet inte behövs. Jag vill gärna fråga: Är det här sista ordet?

Faktum är att en allt större andel värmekraft i vårt kraftsystem med bl. a. stora kärnkraftsaggregat ställer stora krav på lättreglerad reservkraft. Vid kärnkraftverken får man räkna med relativt täta bortfall av stora aggregat, en förlust som då måste snabbt ersättas om ej hela landsändar skall bli strömlösa. Vattenkraften som rullande reserv kan med erforderlig snabbhet klara sådana situationer. Vattenkraften är också synnerligen användbar när det gäller att klara de normala växlingarna i krafttågängen under dygnets olika timmar. Det är vattenkraften som får stå för regleringsbehovet. Detta är ett problem i alla kulturländer och det satsas f. n. hårt utomlands på att utnyttja vattenkraften för ändamålet. Äldre vattenkraftsanläggningar utbyggs kraftigt, sjömagasinen ökas och stora pumpkraftverk i kärnkraftklass kommer till. Mot denna bakgrund förvånar det att vi just här i Sverige inte skulle ha något behov av ett ökat mått av reservkraft. Om det är riktigt, kan i så fall inte läget snabbt förändras, och behövs det inte i ett längre perspektiv rejäla reserver? Om nu inte detta är fallet – jag tror att det är på det sättet – kan man då tänka sig ett utbyte av projekt där man avför sådana projekt som skulle innebära betydande miljöskador och i stället satsar på en utbyggnad och modernisering av befintliga kraftverk i Indalsälven?

Vi vet ju allesammans att en sådan här föreslagen utbyggnad och modernisering skulle få stor betydelse också ur sysselsättningssynpunkt för den älvdal det här gäller, där man har väldigt svåra sysselsättningsproblem. Jag tänker då inte minst på Ragunda kommun.

Varför blir lönsamheten så dålig just i Indalsälvsområdet? Det kan man inte underlåta att fråga sig när man ser och vet vad som sker på andra håll, också i vårt land. I Lule älv, som byggdes ut långt senare än Indalsälven, har man redan moderniserat, investerat stora belopp och kraftigt ökat effekten. Den moderniseringen fortsätter. Jag hade själv tillfälle under hösten att studera dessa förbättringar och moderniseringar och det var intressant att konstatera vilken vikt man fäste vid dem. Då har jag väldigt svårt att förstå att det skulle vara så omöjligt och så litet lönande att göra samma sak i Indalsälvsområdet.

Vi vet att avstånden för kraftöverföringen till exempelvis Mellansverige är betydligt gynnsammare för Indalsälvsområdet än för Luleälvsområdet. Även om det inte betyder så särskilt mycket i sammanhanget måste det ändå vara en faktor att räkna med. Även om inte en modernisering och utbyggnad av de berörda kraftverken i Indalsälven skulle ge mer effekt än 240 MW är det dock mer än Krångede stora kraftstation ger

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om utbyggnad och
modernisering av
kraftverk i Indalsäl-
ven*

och nära dubbelt så mycket som Stadsforsens kraftstation presterar.

Sedan bör det väl också sägas, herr industriminister, att den åberopade utredningen utfördes på mycket kort tid och såväl kostnader som båt- nadsberäkningar är enligt den uppgift som utredningsmännen själva läm- nat överslagsberäkningar, varför osäkerheten i utredningsresultatet är be- tydande. Det är möjligt att beräkningen av krafttillskottet är taget i un- derkant och inte kan anses som det slutgiltiga beskedet. Det finns upp- gifter som tyder på att tillskottet skulle bli väsentligt större.

Inga siffror ges f. ö. i svaret när det gäller den påstådda dåliga lön- samheten. Hur dålig är den? Finns det inte mot denna bakgrund ändå skäl för en mera ingående utredning innan man avfärdar möjligheten att utvinna mera kraft ur Indalsälven, vilket industriministern gör i det svar som jag fått.

Jag återkommer till vad jag sade nyss: Varför är det så lönsamt när det gäller Lule älv men inte alls när det gäller Indalsälven? Jag vore tacksam om industriministern ville svara på åtminstone några av de frågor jag ställt.

Herr NORDGREN (m):

Fru talman! Förutsättningen för fortsatt välstånd och utveckling är ett expanderande näringsliv. Därtill behövs energi. Många människor är tveksamma till utbyggnad av fler kärnkraftverk än de redan beslutade. Mot bakgrund därav och dessutom med hänsyn till angelägenheten av att skapa sysselsättning i Norrland förstår jag min värderade bänkkamrats, Olle Westberg i Ljusdal, interpellation om utbyggnad och modernisering av kraftverk i Indalsälven. Jag förstår även hans varma anförande för detta och hans förhoppning om att en utbyggnad trots allt skall genom- föras.

Herr Westberg framhåller i sin interpellation:

”De förutsättningar som finns i redan exploaterade älvar och älvsträck- or måste enligt min mening tillvaratas.”

Herr Westberg säger längre fram i interpellationen:

”Om- och tillbyggnaden bör kunna genomföras under en tidsrymd av tio år och därmed tillföra bygden kring älven betydande sysselsätt- ningsmöjligheter under motsvarande tid. Härigenom skulle sysselsätt- ningsläget i den del av Jämtland, som har särskilda svårigheter, väsentligt förbättras.”

Litet längre fram i interpellationen säger herr Westberg:

”Det är därför angeläget att statsmakterna vidtar åtgärder för att få till stånd den utbyggnadsgrad som ger maximal kraftproduktion. Det är ett viktigt samhällsintresse att regeringen genom överläggningar med de berörda kraftverksproducenterna får till stånd ett utbyggnadsprogram i Indalsälven ---.”

Jag förstår att herr Westberg tyckte att det fanns anledning att fram- ställa interpellationen – i hopp om att därmed kunna medverka till att öka energiförsörjningen och samtidigt sysselsättningen i Jämtlands län.

Det är vi naturligtvis alla intresserade av. På s. 265 i industridepartementets bilaga till budgetpropositionen anges den erforderliga ökningen av vattenkraften till 5 TWh. Det anses nödvändigt att den ökningen kommer till stånd. Det skulle ske genom kompletterande utbyggnad av redan exploaterade vattendrag. Enligt vattenfallsverkets mening är de praktiska möjligheterna att nå det resultatet synnerligen små.

Av industriministerns svar framgår att endast begränsat tillskott av energi kan erhållas genom utbyggnad av Indalsälven. Framför allt fick vi den uppfattningen av industriministern att det inte är ekonomiskt lämpligt att göra en sådan utbyggnad.

I herr Westbergs och mitt hemlän, fru talman, har vi – som inte minst herr Westberg ofta har framhållit från den här talarstolen – problem med sysselsättningen, alldeles speciellt i Ljusdalsområdet. Det vore önskvärt om herr Westberg hade samma omsorg om sitt eget län och sin egen kommun och sysselsättningen där som om problemen i Jämtlands län. Vi vill naturligtvis – herr industriministern, herr Westberg och jag – att man skall försöka skapa så mycket sysselsättning som möjligt överallt i Norrland – ja, i landet över huvud taget – där arbetslöshet föreligger.

Herr Westberg kan hjälpa sin egen kommun, och därmed vårt eget län, att skapa ökad sysselsättning genom att stödja den motion som jag har lagt fram till årets riksdag – som förutsätter ett snart beslut om eventuell utbyggnad av redan exploaterade Ljusnan. Det skulle ge betydligt mer energitillskott – enligt uppgift 740 GWg – och sysselsättning under åtskilliga år för ca 250 personer.

Då det nu sannolikt inte lyckas herr Westberg att inom en snar framtid få ökat energitillskott och ökad sysselsättning i Jämtlands län, varför då inte medverka till en ökning i vårt eget län?

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! I och för sig är det en intressant debatt som vi för. Herr Nordgren erinrade om att vi, då vi i fjol diskuterade energiprogrammet hade att ta ställning till ett förslag från regeringen om utbyggnad av vattenkraften fram till 1980-talet med 5 miljarder kilowattimmar eller 5 TWh. Det visade sig när frågan behandlades i riksdagen att man i och för sig var beredd att tillstyrka detta men gjorde mycket snäva begränsningar när det gällde de kraftanläggningar som vi ansåg möjliga att bygga ut. Vi har i regeringen självfallet den respekt för riksdagen som tillkommer denna och tar det därför försiktigt i fråga om utbyggnaden av våra vattenresurser.

Vi resonerar nu om Indalsälven. Jag var, som jag har beskrivit i mitt interpellationssvar, 1974 bl. a. uppe i Jämtland och följde då delvis Indalsälvens lopp. Jag förde diskussioner med vattenkraftföretagen och hade för avsikt att söka påverka dem att göra klara sina planer för en utbyggnad som skulle ge både effekt och sysselsättning. Jag menar att vi har haft ett levande intresse för att klara de uppgifterna.

Sedan har vi kommit in i en energipolitisk debatt. Vi har, som jag

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om utbyggnad och
modernisering av
kraftverk i Indalsäl-
ven*

sagt, också lagt fram program för energiutbyggnaden. Det är att iakttä att vi genom det program som vi har fastlagt, med en mycket måttlig utbyggnad av vattenkraften och i högre grad en utbyggnad av kärnkraften, vinner en samordning mellan två energislag som ger en utomordentlig effekt. Man kan nämligen stänga av vattenkraftanläggningen nattetid medan kärnkraftanläggningen går dygnet runt. Tack vare den avstängning som kan ske av en del av vattenkraftanläggningarna kan vi så småningom bygga större dammar och utvinna mera av kraft. Det betyder att vi har möjligheter att få ut kraften vid den tidpunkt då den har sin största användning, och det är framför allt under dagtid.

Detta betyder att behovet av s. k. toppkraftverk, dvs. kraftverk som man får sätta in alldeles speciellt för att klara en hög konsumtion, just nu har minskat. För hur lång tid? Ja, tyvärr inte för evig tid men för den tid som vi kan se över fram till början eller mitten av 1980-talet. Och jag höll på att säga: Gudskelov för det! Vid användning av de oljedrivna toppkraftanläggningar som byggdes för 4-5 år sedan visade det sig att produktionskostnaden låg så högt som uppemot 25 öre per kilowattimme, en väldigt hög siffra i förhållande till vad som gäller för övrig kraftproduktion. Därför måste man också se detta som ett ekonomiskt problem.

Jag delar helt herr Nordgrens uppfattning att energin är nödvändig för vår industri, som skall skapa vår välfärd, men vi kan inte ta ut den till vilket pris som helst. Det är vi säkerligen överens om. En fördel för svensk industri har varit att vi kunnat tillhandahålla i detta land en relativt billig kraft, och det måste vi försöka göra också framöver. Därför måste vi väga in de ekonomiska konsekvenserna i den utbyggnad som skall ske.

Jag hoppas att jag inte har gjort herr Westberg i Ljusdal ledsen med mitt svar. Jag har velat ge en korrekt redovisning men menar att det f. n. – och därmed menar jag före 1978 – inte finns någon anledning att ta upp detta problem. År 1978 skall vi ju enligt riksdagens beslut lägga fram en redovisning av hur vi ser på energiförsörjningen under tiden till slutet av 1980-talet och framöver.

Det är – tyvärr kanske vi skall säga – ett övergående förhållande att vi i dag har hyggelig tillgång på energi. Men av alla tecken att döma kommer vi att öka energikonsumtionen. På elsidan räknar vi med att ökningen kommer att ligga någonstans omkring 3 à 4 %. Inom industrin är ökningsbehovet ca 6 %. Det är en tillfällighet, beroende på konjunkturen, att vi inte i dag ligger så högt. Jag har inga förhoppningar om att ökningen på industrisidan kommer väsentligt under de 6 %. Vi ser ju också ökningstakten på en del andra områden. Därför kommer också behovet av toppkraften tillbaka. Det känner jag mig övertygad om. Vi kanske kommer att behöva bygga en och annan pumpkraftstation och att bygga ut effekten av de resurser som vi redan har. Det kan vi göra med större fördel när vi har annan energi att tillgå medan ombyggnadsarbetena pågår.

Det besked, fru talman, som jag skulle vilja ge herr Westberg är att mitt uttryck "för närvarande" är grundat på den ekonomiska bedömningen av läget just nu. Vi har energi. Skulle vi nu bygga ut, får vi ta en kostnad som är väsentligt högre än vad vi i dag kan tillhandahålla energi för, och det tror jag ingen i och för sig skulle vara intresserad av.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Fru talman! Frågan om energin är oerhört viktig. Det är vi ense om. Jag tror det är angeläget att det både nu och då förs en debatt omkring de problem som vi i dag har för att vi därigenom skall få större möjligheter att bedöma vilka vägar vi skall välja, vilka möjligheter vi har att lösa energiproblemet utan att åtminstone i onödan – helst inte alls – skada väsentliga och värdefulla naturvärden.

Jag är tacksam mot herr Nordgren för att han ur min interpellation läste in långa avsnitt till protokollet. Jag tror att det som är sagt i den kan sägas upprepade gånger. Men för att göra denna bild fullständig skall också jag be att få citera något ur interpellationen.

"Då det med hänsyn till miljövärd- och övriga bevarandeintressen inte kan bli fråga om att bygga ut älvar och älvsträckor med högt bevarandevärde är det desto angelägnare att kartlägga, vilka möjligheter till effektivisering av befintliga vattenkraftverk som är möjliga och ekonomiskt försvarbara. De förutsättningar som finns i redan exploaterade älvar och älvsträckor måste enligt min mening tillvaratas."

Vi behöver mera kraft, det är vi ense om. Vi behöver säkerligen också utnyttja vattenkraften mer. Men det bör ske på så sätt att vi hela tiden tar hänsyn till miljövärd- och övriga bevarandeintressen. Då kommer Mellanljusnan in i bilden, som herr Nordgren talar om.

Det är bl. a. för att vi skall slippa bygga ut den som jag är så intresserad av att vi tar vara på möjligheterna i redan utbyggda älvar. Vi kan enligt expertis utvinna väldigt mycket mer vattenkraft ur Indalsälven utan att i någon nämnvärd utsträckning skada miljön ytterligare. Den älven har man redan byggt ut. Där har man redan byggt vattenmagasin etc., och det är bara fråga om att utvinna mesta möjliga kraft från de fallhöjder som där är tillgängliga. Jag tror alltså att man genom att utnyttja fallhöjderna bättre skall kunna utvinna väsentligt mer än de 240 GWh som vi här hörde talas om.

Jag blev beskylld för att inte ha samma omsorg om mina egna länsbor som om jämtlänningarna. Den beskyllningen lämnar jag därhän – den får stå för herr Nordgrens egen räkning. Jag hoppas att det i andra sammanhang framgått att min omsorg om invånarna i mitt län är påtaglig.

Jag framställde också en del frågor som jag inte fått några svar på. Jag frågade t. ex.: Varför är det så lönsamt att bygga ut och modernisera kraftverket i Lule älv, när det inte anses vara lönsamt att göra detsamma i Indalsälven? Hur dålig är lönsamheten i Indalsälven? Kan man anse att den utbyggnad som industriministern hänvisade till utgör ett sista svar på de frågor som det här gäller? Det är klart utsagt att den ut-

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om utbyggnad och
modernisering av
kraftverk i Indalsäl-
ven*

redningen tillkom efter mycket kort tid och att osäkerheten beträffande utredningens resultat är betydande. Finns det inte anledning till ett mera ingående studium av de problem det här gäller?

Industriministern var också inne på frågan om pumpkraftverk och sade att man med dem egentligen inte vinner någon energi – tvärtom förlorar man något litet energi. Vi vet alla att det förhåller sig så, men man kan ju i pumpkraftverk förvandla billigare och t. o. m. värdelös nattkraft till mycket dyrbar och värdefull dagkraft, och det är ju detta som gör att det kan vara befogat att bygga sådana. Jag tror att man på den vägen väsentligt kan öka möjligheterna till ytterligare kraftutvinning.

Herr NORDGREN (m):

Fru talman! Jag noterar med tillfredsställelse att såväl industriministern som herr Westberg i Ljusdal delar min uppfattning att vi behöver mer energi och att vi dessutom behöver en energi som icke ställer sig alltför dyr för förbrukarna.

Herr Westberg sade att vi måste ta hänsyn till miljövärdintressena. Ja, men det skall vi väl göra var vi än bygger ut, det må sedan vara i Indalsälven, i Luleälven eller i Ljusnan.

Jag har haft tillfälle att åka längs hela Ljusnan och minns Ljusnan sedan många år tillbaka, i synnerhet dess utlopp, där ett kraftverk byggdes för ungefär 20 år sedan. Jag tycker inte att miljön där är sämre nu än den var tidigare.

Jag håller gärna med om att det på en del ställen finns fula sår i naturen efter tidigare kraftverksutbyggnader, men såsom kraftverken på senare år har byggts ut, t. ex. längs Ljusnan, har detta inte medfört att någon skada skett, utan snarare tvärtom. Befolkningen längs de delar av Ljusnan som är utbyggda från källorna och ända ner till utloppet och som jag har haft tillfälle att tala med gång efter annan har sagt sig vara nöjd med utbyggnaden. Man tyckte t. o. m. att fisket var bättre nu. Detta gäller den bofasta befolkningen. Jag förstår att det för sportfiskare, som fiskar med flugor osv., kanske inte blir lika intressant att fiska om en del forsar byggs ut, men det är inte det fisket som befolkningen vid älven lever på och har intresse för. Jag tror, herr Westberg, att befolkningen i Ljusdal, liksom människorna utefter älvarna över huvud taget, är mera intresserade av att ha sysselsättning, och vi kan alldeles säkert – som jag sade tidigare – skapa sysselsättning för dem under åtskilliga år framåt, om den här utbyggnaden får verkställas. Dessutom finns ju ganska färdiga planer på hur det skall gå till. Det kan sannolikt sättas i gång rätt snabbt – och det vore önskvärt med tanke på att vi i en av våra hälsingetidningar alldeles nyligen har sett att Ljusdal har den största arbetslösheten, inte minst bland ungdomen.

Vidare har de här kraftverksbolagen föreslagit att de skall satsa betydande belopp på fisket under lång tid framåt och på det viset förbättra villkoren för även den lilla näringsgrenen, om man kan kalla den så. Men framför allt har de lovat att satsa åtskilligt med pengar under tio

---

*Om utbyggnad och
modernisering av
kraftverk i Indalsäl-
ven*

års tid på den befintliga industrin.

Vi är väl sams om, herr Westberg i Ljusdal, att vad vi behöver i Ljusdal är ökad sysselsättning. Vi har båda motionerat om ett hantverks- och industrihus eller ett industricentrum. Men det räcker inte att bara ha huset. Ett sådant hus byggdes i Ljusdal för åtskilliga år sedan, och det var svårt att fylla det. Bygger man ett sådant till, ger det naturligtvis sysselsättning under själva byggnadstiden, som varar högst ett år. Det är också angeläget att få lokalerna fyllda, och det tror jag är mycket lättare, om man samtidigt får en sådan här stor anläggning som behöver serviceföretag, som behöver lokaler under flera år framåt. Under tiden borde det också kunna komma till andra sysselsättningar i Ljusdal, och man får då fem à sex år på sig för att få dit ytterligare industrier eller serviceföretag.

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! Vi är beroende av energi, det är vi överens om. Vi är angelägna om att bygga ut våra energiresurser, men vi kan inte bygga ut dem till vilken kostnad som helst och vi kan inte heller ta på oss vilken kostnad som helst för att betala produkten, i detta fall energi. F. n. förhåller det sig så, enligt vattenfalls och kraftsverksföretagens bedömning, att en utbyggnad i Indalsälven inte ger den lönsamhet som vi normalt räknar med. Däremot kan vi väl komma i ett läge framöver där tillgången och efterfrågan på elkraft ter sig annorlunda och där man har behov av och finner lönsamhet i en utbyggnad av Indalsälven.

Jag kan tyvärr i dag inte svara på frågan om vad det är som skiljer mellan Indalsälven och Lule älv, men jag skall gärna försöka ta fram ett sådant material också. Skillnaden kan ju bero på flera omständigheter: den kapacitet som redan finns, anläggningens kvalitet osv.

Sedan tillkommer också det faktiska förhållandet att vi i dag har en kostnad för om- och utbyggnad som är väsentligt högre än den vi hade för några år sedan. För låt oss säga 20 år sedan kunde vi bygga ut våra vattenfall och få en elproduktion till en kostnad som låg under 1 öre per kilowattimme, men med dagens kostnader är vi uppe i inemot 8 öre per kilowattimme. Här har skett väldiga förskjutningar under de senare åren, och därför måste vi vara mycket försiktiga när vi väljer utbyggnadsprojekt och slag av energi för att försöka hålla en rimlig kostnad.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Fru talman! Först några ord till herr Nordgren: Jag är mycket förvånad över den debatt herr Nordgren vill föra här i dag; den tycks hamna något vid sidan om ämnet. Det är Indalsälvens ytterligare utbyggnad det nu är fråga om. Den debatt han vill leda oss in i kan vi nog få anledning att föra i något annat sammanhang.

Det är klart att man inte kan bygga ut till vilket pris som helst; det måste vara lönsamt, det förstår jag också. Det kan det mycket snabbt bli. Vi vet ju hur uranpriserna stiger och hur oljepriserna har utvecklats

Torsdagen den
12 februari 1976

*Om utbyggnad och
modernisering av
kraftverk i Indalsäl-
ven*

under några få år. Det kan väldigt snabbt ändra sig på den här punkten. Därför tror jag att det är viktigt med en mycket god beredskap i detta avseende – det tycker jag är det minsta man kan tänka sig.

Sedan noterar jag med tillfredsställelse att industriministern skulle titta på det här problemet – varför det är så lönande att bygga ut, modernisera och ersätta uppe vid Lule älv när det inte skulle kunna vara det vid Indalsälven, där det ändå är mycket kortare väg att föra strömmen ned mot Mellansverige. Han lovade undersöka vad det kan vara för skillnad. Kan den skillnaden möjligen bero på att vi vid Lule älv har *en* ägare och slipper undan samordningsproblemen som finns när det gäller Indalsälven? Är det svårigheterna att klara samordningen, att få intresse från samtliga parter, som gör att problemen är så stora? Det är någonting som man har anledning att fundera över. Såväl civilutskottet som näringsutskottet ville att man skulle försöka skaffa fram underlag för en bedömning av den här frågan på ett vidare och mera utförligt sätt.

Herr NORDGREN (m):

Fru talman! Får jag bara i den här debatten slutligen säga att enligt experter är utbyggnaden av Ljusnan i dag lönsam.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1975/76:112 till konstitutionsutskottet

1975/76:115 till utrikesutskottet

§ 16 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1975/76:2173 och 2174 till utbildningsutskottet

1975/76:2175 och 2176 till utrikesutskottet

1975/76:2177 till näringsutskottet

1975/76:2178 till trafikutskottet

§ 17 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna 1975/76:113 och 114.

§ 18 Anmälades och bordlades

Proposition

1975/76:114 om nya regler för barntillägg till folkpension, m. m.

§ 19 Anmälades och bordlades

Motioner

1975/76:2179 av herr *Henmark m. fl.*

1975/76:2180 av herr *Hovhammar m. fl.*

1975/76:2181 av herr *Johansson i Växjö m. fl.*

1975/76:2182 av herr *Larsson* i Staffanstorp *m. fl.*

1975/76:2183 av herr *Nordin m. fl.*

1975/76:2184 av herr *Oskarson m. fl.*

med anledning av propositionen 1975/76:89 om lärarutbildningens dimensionering och lokalisering *m. m.*

1975/76:2185 av herr *Andersson* i Örebro

1975/76:2186 av herr förste vice talmannen *Bengtson m. fl.*

1975/76:2187 av herr *Strindberg m. fl.*

1975/76:2188 av herrar *Ullsten* och *Sven Gustafson* i Göteborg

med anledning av propositionen 1975/76:96 om viss ändrad organisation för utrikesdepartementet *m. m.*

1975/76:2189 av herr *Hallgren m. fl.*

1975/76:2190 av herr *Löfgren*

med anledning av propositionen 1975/76:106 med förslag till lag om felparkeringsavgift, *m. m.*

§ 20 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 12 februari

1975/76:115 av herr *Henmark* (fp) till herr kommunministern om viss skattelättnad för religiösa samfund och församlingar:

Enligt dissenterskattelagen kan medborgare som är mantalsskriven i riket för inkomståret genom utträde ur svenska kyrkan befrias från 70 % av den för året bestämda församlingsskatten. Frågan har speciell betydelse för personer tillhöriga annat trossamfund, vars verksamhet till sin huvuddel grundas på frivilliga insatser från medlemmarnas sida.

Bestämmelse om befrielse från del av församlingsskatt har emellertid endast avseende på fysiska personer. Innehar ett religiöst trossamfund en kyrkolokal är den helt befriad från skatt, om den används helt för den religiösa verksamheten. Om samfundet har en fastighet, som icke används för sådan verksamhet, exempelvis en pastorsbostad, så är samfund skattepliktigt till kommunen för denna och det med oreducerad skatt.

Följande kan enligt nuvarande lagstiftning inträffa: En frikyrkoförsamlings samtliga medlemmar har utträtt ur svenska kyrkan. Församlingen äger utöver sin kyrkolokal en pastorsbostad. Församlingen tvingas enligt nu gällande lagar att av sina frivilligt insamlade medel betala en summa till svenska kyrkan i samma församling, oavsett att ingen enda

är medlem av densamma. Detta förefaller knappast lämpligt och står i föga överensstämmelse med strävan att samtliga trossamfund skall behandlas lika.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att till herr kommunministern få ställa följande fråga:

Är kommunministern beredd medverka till att den skattereducering, som gäller fysiska personer som icke tillhör svenska kyrkan, utsträcks att gälla även religiösa samfund och församlingar?

§ 21 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 11 februari

1975/76:224 av fru *af Ugglas* (m) till fru statsrådet Leijon om tidpunkten för tillsättande av en parlamentarisk utredning i jämställdhetsfrågor:

Riksdagen beslöt den 19 november 1975 om en parlamentarisk utredning i jämställdhetsfrågor (InU 1975/76:9, rskr 1975/76:26).

När avser regeringen tillsätta utredningen?

den 12 februari

1975/76:225 av herr *Burenstam Linder* (m) till herr industriministern om ordersituationen vid Uddevallavarvet:

Kan statsrådet redogöra för ordersituationen vid Uddevallavarvet?

1975/76:226 av herr *Hermansson* (vpk) till herr försvarsministern om halvstatliga företags affärsförbindelser med utländska industriföretag:

Enligt vad som avslöjats i USA:s kongress har det stora amerikanska bolaget Lockheed i stor omfattning använt sig av mutor till politiker och tjänstemän för att få till stånd försäljning av sina flygplan. Även det svenska flygvapnet har inköpt flygplan från Lockheed. Såsom agent för Lockheed fungerar nu det halvstatliga bolaget Swedair, i vars styrelse bl. a. chefen för flygvapnet ingår. Mot bakgrund av dessa förhållanden vill jag ställa följande fråga:

Anser försvarsministern det lämpligt att ett halvstatligt bolag, i vars styrelse bl. a. chefen för flygvapnet sitter, fungerar som agent för ett stort utländskt bolag som använder sig av mutor såsom affärsmetod?

1975/76:227 av herr *Molin* (fp) till herr arbetsmarknadsministern om åtgärder för att förbättra sysselsättningen i Göteborgsregionen:

Till följd av varvskrisen beräknas 1 400 arbetstillfällen vid varven i Göteborg komma att försvinna under återstoden av 1970-talet. Med hänvisning till att arbetsmarknadsläget i Göteborgsregionen – särskilt för ungdom – redan är ansträngt vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

Vilka åtgärder avser regeringen att med anledning av den uppkomna situationen vidta för att förbättra sysselsättningen i Göteborgsregionen?

1975/76:228 av herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr försvarsministern om Sveriges affärer med flygplansföretaget Lockheed:

Är statsrådet beredd redovisa omfattningen av Sveriges affärer med flygplansföretaget Lockheed?

1975/76:229 av herr *Karlsson* i Malung (s) till herr bostadsministern om beräkningen av låneunderlaget för småhus:

I slutet av förra året beslöt riksdagen på grundval av propositionen 1975/76:30 om ändring av reglerna för beräkning av låneunderlag för småhus. I propositionen behandlades också fördjupning av statliga bostadslån. Av propositionstexten framgick att fördjupning med mer än 10 % av låneunderlaget för småhus även i fortsättningen skulle medges i områden med betydande kreditsvårigheter. Dessa områden angavs tidigare särskilt i bostadsstyrelsens anvisningar till bostadsfinansieringsförordningen. Efter riksdagsbeslutet har bostadsstyrelsen ändrat sina anvisningar så att fördjupning med mer än 10 % av låneunderlaget för småhus kan ske bara när det gäller hus som ligger på jordbruksfastighet eller utom planlagt område.

Anser bostadsministern att de minskade fördjupningsmöjligheterna, som blir följderna av bostadsstyrelsens åtgärder, ligger i linje med statsmakternas beslut?

1975/76:230 av herr *Magnusson* i Borås (m) till herr kommunikationsministern om meddelande av ändrat postnummer för poststation:

Vid postnummerförändring för poststationen i Fristad erhöll abonnenterna meddelande härom från postverket först ca 10 dagar före ikraftträdandet.

Anser statsrådet ett så kort varsel vara tillfredsställande med hänsyn till de stora kostnader och besvär som en adressförändring innebär för allmänheten?

§ 22 Kammaren åtskildes kl. 18.08.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert